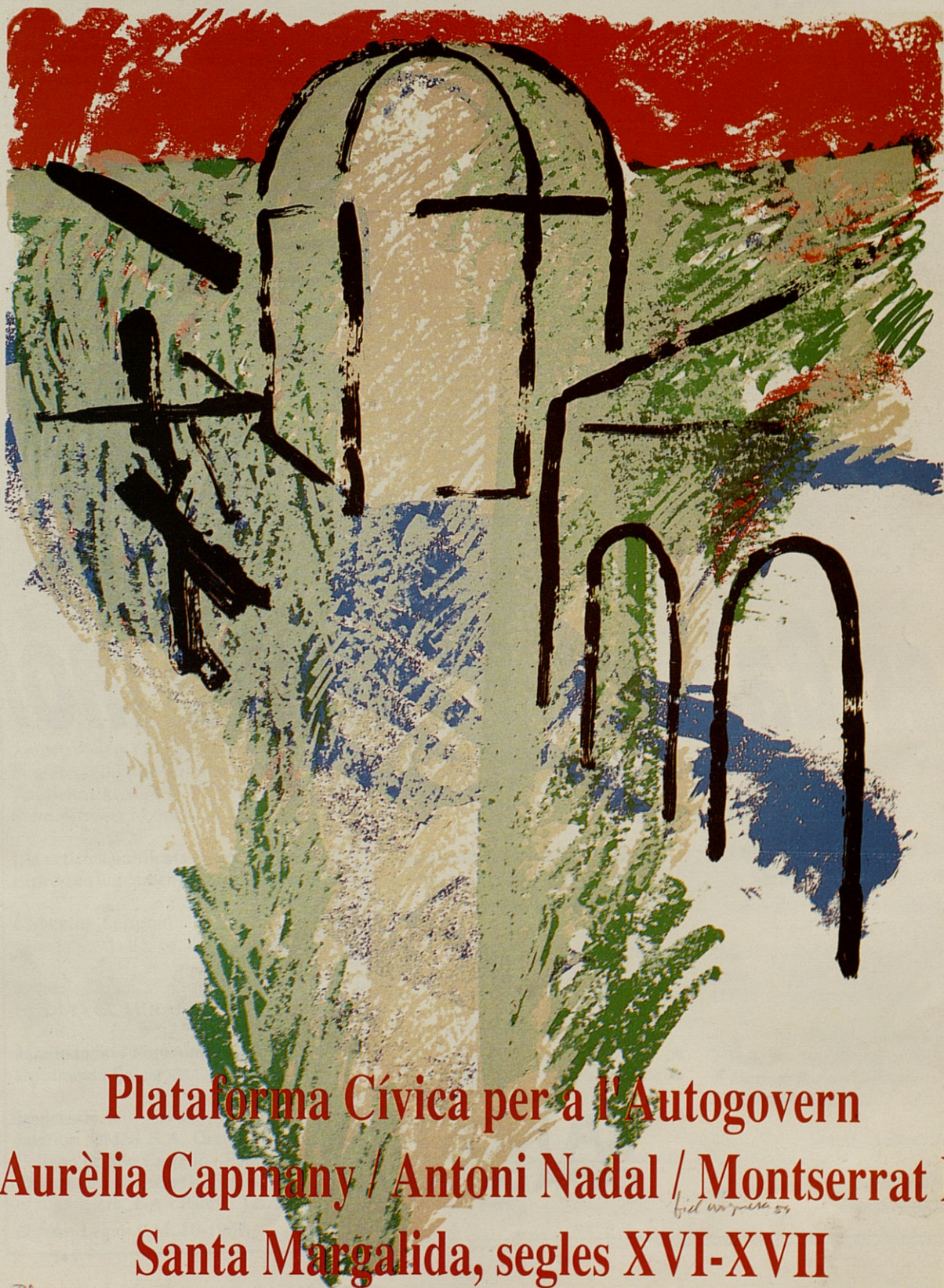

EL MIRALL

Novembre 1991

núm. 49

275 ptes.

Plataforma Cívica per a l'Autogovern

M. Aurèlia Capmany / Antoni Nadal / Montserrat Roig

Santa Margalida, segles XVI-XVII

Les Balears, el nostre món

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

EL MIRALL

Revista mensual - 275 ptes.
Novembre - 1991 - núm. 49
ANY V

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR
C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57
Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL
C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Producció, Administració i Publicitat;
Informació i Correspondència:
C/ Impremta, 1, Pral. 2ª Tel. 72 59 37
07001 Palma (Mallorca)
Apartat de Correus 179
07080 Palma (Mallorca)
Delegació a Barcelona:
C/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)
08003 Barcelona
Delegació a València:
C/ Moratín, 15
46001 València

Director:

Climent Picornell

Cap de Redacció:

Gaspar Valero i Martí
Secretari de Redacció:
Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:

Macià Blàzquez i Salom
Francesca Bosch i Capó
Rosa Mª Calafat i Vila
Antoni Ginard i Bujosa
David Ginard i Féron
Antoni Marimon i Riutort
Antelm Pujol i Fulgencio
Andreu Ramis i Puigrós
Pere Rosselló i Bover

Publicitat:

Santi Adrover i López

Els articles publicats en aquesta revista
expressen únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Serigrafia de Biel Noguera,
editada pel Taller 6a, del fons de l'OCB.

Fotos:

EL DIA i EL MIRALL.

Maquetació i Fotocomposició:

Documenta Balear s.a.

Impressió:

Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42.
Polígon de Son Castelló - Palma.
Coberta: Xisco Arts Gràfiques,
c/ Baix Riera, 1-A - Palma. Tel. 24 03 86
Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

5
Acte públic de presentació de la Plataforma A.M.D.G. o les tribulacions de l'educació de
Cívica per a l'Autogovern Joyce, Pérez de Ayala i Azaña
JOAN BARCELÓ I COLL

PATRIMONI HISTÒRIC

19
Mallorca a l'exposició del Vè Centenari del Antoni Nadal: els joves historiadors
"Tirant lo Blanc" mallorquins
ANTONI I. ALOMAR Servei de Biblioteca i Miquel López Crespi

GUAL PERMANENT

22
Individu i incorporació gregarista Europa està de moda
PERE FONT ANTONI GINARD
HIPOTECA DE CABÒRIES

24
Que no sigui només com un immens miratge
d'ales esteses
RAFAEL CRESPI

"La primera cosa que llegesc en obrir EL MIRALL és la col·laboració de Rafel Crespi. M'agrada la manera impertinent amb què acostuma a tractar el tema, aquell punt justament escatològic amb què usa els adjectius. M'agrada l'apassionada lleialtat a l'idioma, la combinació d'ironia, sinceritat i menyspreu. L'esperança, que d'una manera o altra apareix en qualsevol article..."

Això ens deia un lector, i això és el que hem volgut significar.

HISTÒRIA SOCIAL A MALLORCA

25
Una brega de famílies o una brega de pagesos i senyors?
ANTONI MAS I FORNERS

EDUCACIÓ

Convocatòria Assemblea General de Socis de l'Obra Cultural Balear Sessió Ordinària

Data: Dimarts, 17 de desembre de 1991
Data: 19:00 h.
Lloc: Estudi General Lul·lià.

Ordre del dia

1. Lectura i aprovació, si pertoca, de l'acta de l'Assemblea General Ordinària celebrada dia 11 de desembre de 1990.
2. Estat de comptes 1991 i pressupost per a 1992.
3. Memòria d'activitats de 1991 i pla d'activitats per a 1992.
4. Torn de paraules.

Convocatòria Assemblea General de Socis de l'Obra Cultural Balear Sessió Extraordinària

Data: Dimarts, 17 de desembre de 1991
Hora: 20:30 h.
Lloc: Estudi General Lul·lià

Ordre del dia

1. Propostes de modificació dels Estatuts.
2. Eleccions de Junta Directiva.
3. Torn obert de paraules.

Palma, 13 de novembre de 1991

Bartomeu Fiol
President de l'OCB

BALEART

VI FIRA D'ARTESANIA

PALMA DE MALLORCA

DEL 5 AL 15 DE DESEMBRE

91

¡ARTESANIA VIVA!

Mantenir viva l'artesanía popular és l'objectiu de Balear,
que en aquesta edició 91 torna obrir les portes perquè

puguís veure la qualitat i innovació dels productes
artesans. Els fabricants de major prestigi
es donen cita en aquesta convocatòria.

**Viu l'artesanía,
vine a Balear.**

Al recinte ferial del Polígon de Llevant.

Horari: dies 6, 7, 8, 9, 14 i 15 de 11 a 21 h.

dies 5, 10, 11, 12 i 13 de 16 a 21 h.

**Concurs exposició
d'obsequis d'empresa**

 IFEBAL
Institutió Ferial de les Balears

GOVERN BALEAR

Conselleria de Comerç i Indústria

PLATAFORMA CÍVICA PER L'AUTOGOVERN
"VOLEM COMANDAR A CA NOSTRA"
Palma, 4/11/91

Totes les persones que intervingueren en l'acte manifestant el seu suport a la Plataforma Cívica per a l'Autogovern reunides a l'escenari. (Foto: Magdalena Soler)

Acte públic de presentació de la Plataforma Cívica per a l'Autogovern

Teatre Principal de Palma, 4 de novembre de 1991

E.M.

No és satisfactori el marc autonòmic que limita el desplegament de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Els resultats que haurien de beneficiar el país no s'han produït. Les competències administratives no incloses a l'Estatut, no han estat reclamades. Els poders polítics de les Balears no han manifestat convicció ni gairebé interès per obtenir-les. Els habitants de les Balears saben dificultosament quina cosa és tenir consciència de poble. L'entorn continua degradant-se i els valors patrimonials, històrics, culturals, civils, lingüístics, religiosos, socials... que haurien de ser la característica del país, difícilment són reconeguts com a propis per extenses capes de la població.

I ara resulta que d'alguna manera s'ha recollit la consciència col·lectiva d'aquest estat de coses i ha començat una mobilització per fer veure que molta gent, moltes entitats i institucions reclamen una altra manera

de fer política al govern i als partits de les Balears.

L'acte que va tenir lloc dia 4 de novembre al Teatre Principal per fer conèixer la Plataforma Cívica per a l'Autogovern que havia estat constituïda i firmada vuit dies abans, potser serà necessari veure'l com una cosa important, com una primera passa que ha de conduir a les cotes superiors d'autoidentificació del poble de les Balears.

La Plataforma que han posat en marxa dotze entitats cíviques va rebre el càlid suport del públic que va omplir totalment l'entranyable Teatre Principal, escenari històric l'any 1931 de l'avant-projecte de l'Estatut d'Autonomia que no va arribar a ser.

EL MIRALL va recollir les manifestacions de les persones que varen intervenir en l'acte i reproduceix, en les pàgines que segueixen, les dels representants de les entitats constituents, i qualcuna altra ha considerat oportú incloure la seva significació.

Biel Mesquida: Urgència d'un projecte de país

Bon vespre ciutadans i forans, bon vespre gent de les nostres illes. Avui, dia 4 de novembre de 1991, a dues passes del segle XXI, no estic gens content d'haver de ser aquí, damunt aquest escenari del Teatre Principal per fer publicitat d'uns drets que tenim tots els individus i col·lectius del país. M'estimaria molt més estar aquí per publicitar un concert de la coral universitària o un concert de R.E.M. El dret a la insistència, a la persistència de la insistència, a la lluita insistent per tal d'aconseguir una existència plena com a poble insular, amb una llengua que compartim amb catalans i valencians, i una geografia, història i economia ben singulars, o sia, amb una fesomia cultural amarada de capacitats i potencialitats úniques en el món que fins ara mateix no hem pogut practicar a voler. Allò que venim a demanar aquí, amb veu clara i exigent, és més benestar pels ciutadans d'aquestes illes Balears, un país bastit

sobre el mar que sempre seguit ha lluitat per no ser una colònia ultramarina del centralisme espanyol, i aquest benestar només es pot produir si podem decidir per nosaltres mateixos allò que sigui el millor per fora vila, pel turisme, per les carreteres, per la sanitat, per la universitat, en una paraula, per la cultura. Perquè tot allò que vivim les 24 hores del dia és cultura, i cultura entesa com a benestar dels ciutadans illencs és el que reclama públicament la Plataforma Cívica.

Som aquí amb vosaltres per fer un espot publicitari, fort i potent, per aquesta reunió d'institucions i col·lectius que formen la trama del teixit social, en que fins i tot alguns tenen interessos ben allunyats, que han decidit enfrontar-se i fer-se u per eixamplar-nos a tots la sensibilitat sobre la nostra història, sobre el nostre patrimoni, sobre la nostra llengua, sobre els nostres interessos, sobre la urgència d'un projecte de país, sobre el necessari protagonisme que els habitants d'aquestes illes han de practicar si no volen ser un poble colonitzat d'escolanets d'amèn, una sucursal de Tercera Requiional, una

província repòs de guerrers i de guiris de pa i coses, una narco-connexió de la droga mundial, per donar un parell de noms a la misèria econòmica i moral d'una col·lectivitat.

Aquesta plataforma cívica ha triat l'entranyable marc del Teatre Principal perquè vol començar a fer sentir les veus plurals del seu missatge, marxós, mobilitzador i moderníssim al mateix lloc on quatre mesos després de proclamar-se la república, del 20 al 23 de juliol de 1931, es discutia l'aprovació de l'avant-projecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Blaeurs. M'he repassat les paraules i els fets que informaren aquesta fita històrica i m'agradaria destacar que els homes que redactaren aquell avant-projecte, elements de l'Associació per la Cultura de Mallorca i les cambres de Comerç i Agrícola, eren uns avançats. I els que participaren en la gran assemblea representants de la Diputació, l'Ajuntament, les institucions, també eren uns avançats, avançats que volien un Estatut d'Autonomia com a poble per poder autogovernar-se, com ho volia el poble de Catalunya, el d'Euskadi o el de Galícia. I aquí vull subratllar,

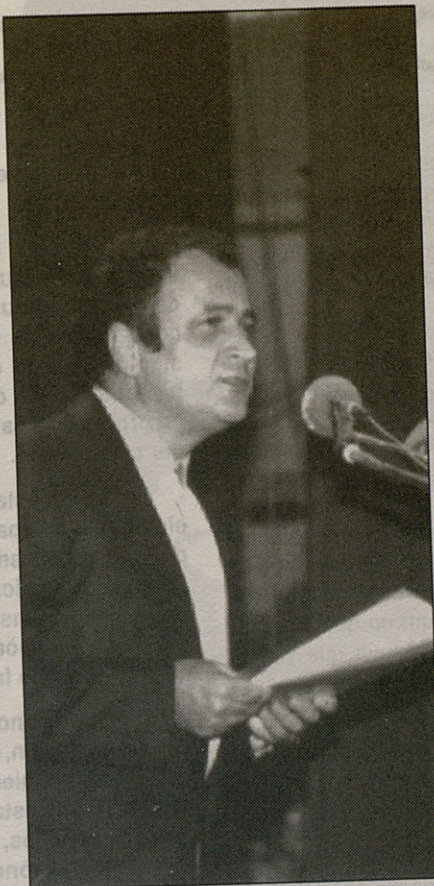

El Teatre Principal ja va ser el marc històric d'un primer avant-projecte d'Estatut l'any 1931. (Foto: M. S.)

com a amador de la llengua que som, que des d'un bell començament l'idioma matern, el català de Mallorca, de Menorca, d'Eivissa i de Formentera era ja marcat com a co-oficial, com a llengua pròpia. Aquests avançats demostraren que la societat civil no estava esclavitzada, que no era desmemoriada ni catatònica per no exigir la seva sobirania.

Els tràgics esdeveniments posteriors destruïren idees i persones que havien lluitat per la llibertat i l'autogovern. Quan es creava un ambient social per l'Estatut Balear, quan 150 escriptors, científics i artistes de Catalunya havien enviat un missatge per celebrar els llaços culturals que ens agermanaven, la importància de l'aportació illenca a la restauració lingüística i literària de Catalunya, quan persones i institucions d'aquí contestaren el missatge recordant la varietat del parlar mallorquí dins la unitat inexpugnable de la llengua catalana, sofrírem a les totes la desertització més bèstia de la dictadura franquista. I la reivindicació de la llengua fou l'embrió primer per lluitar contra l'altra cara de l'altre govern, un general comandant des d'El Pardo. Cal que la memòria del patrimoni històric no s'oblidi perquè entre molts de beneficis forma part d'aquestes potencialitats que té la cultura per donar benestar a la gent. Tenir cultura vol dir tenir l'hàbit que ens agradi el millor i que en sapiguem el per què.

La manifestació del 29 d'octubre de 1977 va demostrar que la majoria de partits tenien clar que aquest país necessitava un Estatut d'Autonomia.

Biel Mesquida: He vingut a fer publicitat d'uns drets que tenim tots els individus i col·lectius del país. (Foto: Pere Carmona)

Emperò els nostres representants a l'hora de fer i negociar l'Estatut foren com a bocins de suro flotant damunt una correntia política que no podien controlar i quedàrem a la coa com si fóssim el parent pobre del fet autònic, unes illes salvatges i perdudes amb uns indígenes primitius, que no teníem avior de poble com Catalunya i Euskadi o Galícia. Així es demostrà que l'autogovern és un bé escàs i molt mal repartit i que només es dona als que l'exigeixen.

I ara, perquè nombroses entitats es temen a les clares que cal empènyer els nostres representants polítics per tal que l'anomenada societat civil no romanguí paralitzada o no desapareixi, s'ha creat aquesta festa de col·lectius que diuen quatre mots de la seva veritat més senzilla i humana. Ningú no té dret de fixar els límits de les millores que un poble pot aconseguir, ningú té el dret de dir-nos: només podeu arribar fins aquí i no fareu cap passa més endavant, heu arribat al vostre sòtil. Estic segur, crec, que la nostra gent té una visió més lúcida que els polítics que diuen que ens representen a Madrid, car l'economia que ens imposen es podria definir com l'art de gastar els nostres doblers sense que nosaltres en treguem cap profit. Per exemple, així com Extremadura recupera mils de milions de pessetes amb la justificació que té centrals elèctriques en el seu territori, voldria suggerir als ecologistes que la recuperació del nostre entorn paisatgista es fes, com tot, amb doblers: caldria també que nosaltres recuperéssim dotzenes de milions de mils de pessetes... Si no anam vius, la pròxima generació haurà d'anar a cercar feina a Sevilla o a Madrid si volen trobar un treball superior al d'un cambrer no qualificat.

Acabaré citant dues frases de dos benignes savis oposats en cultura, espai i temps. Gandhi, diu: "Un govern excel·lent no serà millor mai que un autogovern", i el benigne Goethe, afirma: "El millor govern és aquell que ens ensenya a autogovernar-nos". Vius i ungles, ciutadans i forans illencs. Gràcies.

Plànols topogràfics Fotografies aèries

ESTOP

Plaça del Rosselló, 4-A.3r.
Telèfon 72 33 56 07002 Palma de Mallorca

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

VOLEM COMANDAR A CA NOSTRA

Els mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterers, no volem ni podem fer d'espectadors passius en un moment en què, a Espanya i a Europa, es parla de configurar un nou model d'organització pública que, de cada vegada més, haurà de respectar el dret dels pobles i de les comunitats a governar el seu futur i decidir el que més els convé.

No tenim manco drets a decidir el nostre futur i determinar el que volem fer i ésser, que els gallecs, els catalans, els andalusos, els habitants del País Basc o els valencians. A més, raons d'insularitat, d'història, d'economia, de situació geogràfica, de llengua i cultura pròpies, fan aquí més necessari que enlloc un ple autogovern que satisfaci les necessitats materials i morals d'un poble ple de possibilitats i capacitats. Massa sovint ens resignam a pensar que sempre n'hi haurà que decidiran per nosaltres en assumptes vitals per al nostre present i futur: no sempre ho fan prioritàriament, ni molt menys exclusivament, en defensa dels nostres interessos. En aquest sentit, l'autonomia que va ser atorgada durant el període de la 'transició' ha estat una passa endavant en la recuperació de les nostres institucions, però és una autonomia coixa del tot quan les coses més importants es continuen decidint fora d'aquí per molt que incidesquin decisivament, i qualche vegada de forma dramàtica, en la nostra economia i en la qualitat de vida (ports, aeroports, carreteres, sanitat, educació, infraestructures, etc.). Ja n'hi ha prou d'haver d'anar a pidolar i demanar 'per favor' la reinversió a les Balears d'una petita part d'allò que pagam a l'Estat i que ens fa falta per al bon funcionament del nostre país.

Per tot això, les institucions i col·lectius signants d'aquest manifest volem reclamar públicament:

- **Que es reconeguin al nostre poble els mateixos drets que tenen els altres pobles de l'Estat espanyol i, concretament, les anomenades "nacionalitats històriques", i que es tradueixi en fets polítics concrets, competències i finançament.**

- **Que es desenvolupi plenament l'estat de les autonomies, amb criteris federals o confederals, i que tots els**

pobles que l'integren disposin del dret a configurar el seu futur.

- **Que els representants polítics escoltin a fons la societat civil. Que no depenguin d'interessos partidistes ni de cap altre tipus de fora de les Balears. Que arribin a un consens en les qüestions bàsiques del nostre país. Que siguin capaços d'incrementar el protagonisme del poble balear a la resta de l'Estat i a Europa. Que es proposin tenir un projecte de país, una autonomia forta i un ple autogovern per construir-lo.**

- **Que s'estableixin llaços sòlids i estables amb tots els pobles d'Espanya, i molt especialment amb aquells que pel seu dinamisme, veïnatge geogràfic, vincles històrics, relació econòmica tradicional, identitat de llengua pròpia i pes específic dins l'Estat constitueixen un eix mediterrani de gran futur econòmic, social i cultural dins el context dels altres pobles de la Mediterrània Occidental.**

- **Que els nostres representants defensin, i les Corts Generals aprovin, el text de reforma de l'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears, aprovat pel nostre Parlament el gener de 1991. Que s'estableixi un calendari de transferències de les competències, pactat entre el govern de l'Estat i la nostra Comunitat Autònoma. Que el finançament de la nostra autonomia es faci per Concert Econòmic.**

Tot això s'aconseguirà només si augmenta i es consolida la nostra consciència de país i el poble balear fa sentir ben forta i clara la seva veu. Així és que feim una crida pública a totes les associacions, col·lectius, institucions i entitats que estructuren la nostra societat civil, que facin costat i s'adheresquin públicament a aquest manifest perquè, amb la força de tots, arribem a fer possible que els governants, tant d'aquí com de l'Estat, els partits polítics, els Consells Insulars, el Parlament Balear i també el Govern Central i les Corts espanyoles, conscients del seu paper històric, obrin, a la fi, les portes a les nostres legítimes i irrenunciables aspiracions com a poble.

Adhesions rebudes fins el 9 de novembre, alguna de les quals ja han estat fetes públiques.

Federació de Treballadors de l'Ensenyament (FETE-UGT). Federació de Textil-Pell d'UGT. Esquerra Unida. Grup Blanquerna. S'Arenal de Mallorca. Centre d'Educació d'Adults de Lluçmajor (CLAUSTRE). PSM-Nacionalistes de Mallorca. Grup Excursionista de Mallorca (GEM). Joventuts d'Unió Independent de Mallorca. Associació d'Amics de la Glosa. Revista "Miramar" (Valldemossa). Delegació OCB-Valldemossa. Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Mallorca i Eivissa. Partit dels Comunistes de Balears. Unió General de Treballadors (UGT). Col·legi d'Odontòlegs i estomatòlegs de les Balears. Col·legi Públic Forana. Grup Nacionalista del PSM d'Inca. Associació d'Acadèmies Privades de la CAIB. Escola Municipal de Mallorca (Ajunt. de Manacor). Partit Socialista de Mallorca-Nacionalistes de Mallorca de Llubí. Convergència Balear. Santuari de la Mare de Déu de Lluc. Fundació Joan Amengual (Campanet).

Revista "Campanet". Parròquia de la Mare de Déu de Loreto (Lloret de Vistalegre). Comunitat del Monestir de la Real. Club d'Esplai "Es Tió". Agrupació Cultural de Porreres. Porreres Ràdio-Emisora local. La Veu de Sóller-Setmanari. Coloms a la Sala-Felanitx. Agrupació del PSM-Santanyí. Grup l'Atina-Santanyí. Consell Escolar de l'Institut de F.P. Llorenç Ma. Duran (Inca). Comissió executiva de l'Institut d'Estudis Eivissencs. AIRE (Assoc. Il·lenca per la Renovació Educativa). Obra Cultural de Menorca. Joves d'Esquerra Nacionalista-JEN-PSM. PSM-Algaida. Obra Cultural d'Algaida. Agrupació Local de Porreres del PSM-NM. Fundació Emili Darder. APLEC. Companyia de teatre "Es Cadafal" (Algaida). Festival Internacional de Música a Cura. Institut Oftàlmic de Mallorca (IOM). Assemblea verda de Sóller. Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca (MSC). Federació d'Associacions de Majors de Balears (3a Edat). Federació empresarial Hoteleria de Mallorca. Confederació de Sindicats Independents i Sindical

de Funcionaris (CSI-CSIF). Comitè Executiu d'Unió Independent de Mallorca (UFM). Xicaranda Teatre (FB Guillem Sagrera). Associació de Veïns de Santa Catalina. Aliança per la República Balear. Ajuntament de Lloret. Revista "Lluc". "Sa Façana". Grup Excursionista Cultural. Associació de Veïns Camp Rodó. Departament de Filologia Catalana i Lingüística General. Grup Juvenil "Xiroi". Coordinadora de Manacor. Agrupació del PSM de Capdepera. Aula Ocupacional Rodríguez Méndez-UPE. Institut de Formació Professional "Joan Miró" (Sóller). Institut de Batxillerat "Guillem Colom Casanovas" (Sóller). Agrupació Empresarial de Venedors Ambulants de Balears. Comissió Justícia i Pau de Mallorca. Iguana Teatre. Club d'Esplai "Es Turó" (Llubí). Claustre del CP. de Llevant. Junta de Personal Docent no Universitari de les Illes Balears. Centre Cultural CAP-AL TARD. Ajuntament de Santa Maria del Camí. Entesa Nacionalista i Ecologista d'Eivissa. Casa Municipal de Cultura-Centre Cultural Felanitx.

Teodor Úbeda, Bisbe de
Mallorca

L'Església ha de recolzar les aspiracions al ple exercici dels seus drets dels pobles

L'Església de Mallorca, des de sempre, ha estimulat i donat suport a qualsevol esforç per la identificació, la consolidació i la vivència dels nostres valors autòctons i dels drets corresponents.

Perquè ningú pot viure en plenitud la seva experiència humana -tampoc la religiosa- si no viu ben conscientment i responsablement arrelat al seu poble i a la seva terra.

Vull unir la meua veu a la de les institucions cíviques que s'han reunit aquí per reclamar la plena vigència d'aquests valors i de les seves conseqüències socials i polítiques.

A títol personal en primer lloc. Com a valencià del tot integrat i arrelat a Mallorca. Com un mallorquí més.

I a títol de Bisbe, cap i primer servidor, de l'Església mallorquina. No li toca a l'Església ni definir, ni voler sancionar de qualque manera, les diverses fórmules polítiques que poden canalitzar l'exercici dels drets del poble mallorquí. Això deurà determinar-se en el marc d'un debat socio-polític, ample i seriós. Sí que li toca, en canvi, al l'Església, col·laborar al creixement del sentit de poble i recolzar les aspiracions al ple exercici dels seus drets. És el que avui vull fer en nom de l'Església de Mallorca. Perquè el reconeixement i la promoció

Teodor Úbeda, Bisbe de Mallorca: Ningú no pot viure en plenitud la seva experiència humana — tampoc la religiosa — si no viu arrelat al seu poble i a la seva terra. (Foto: M. S.)

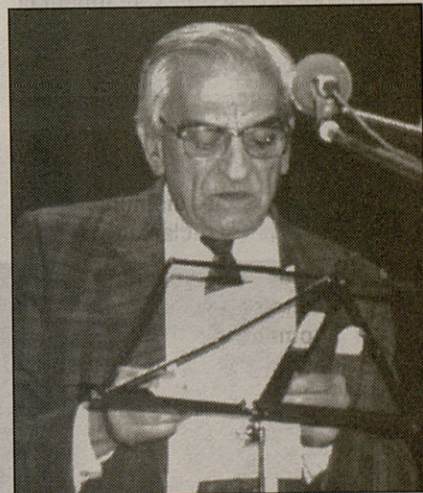
de la dignitat de la persona humana i de la dignitat dels pobles -al si dels quals la persona assoleix la pròpia plenitud- forma part del missatge salvador de Jesús que l'Església vol proclamar enmig del món.

Gràcies a tots.

Glosa

Nostre poble sempre ha estat en mans de conquistadors, però sent majors d'edat volem ser renovadors d'un temps que ja és passat. Volem comandar a ca nostra per voluntat popular, cosa que tenim ben clar, i si no aquí està sa mostra. Tant sa dreta com s'esquerra per ca nostra comandar ens hem de treure sa nyerra, no deixant de treballar per defensar nostra terra. Ja està bé, ja n'hi ha prou d'obeir lleis de s'embut: si no val aquest Estatut facen-ne un altre de nou! Ho he dit a cops de crit perquè ho sentin de Madrid.

Pere Gil

Pere Gil: Ja està bé, ja n'hi ha prou d'obeir lleis de s'embut: Si no val aquest Estatut facen-ne un altre de nou! (Foto: P. C.)

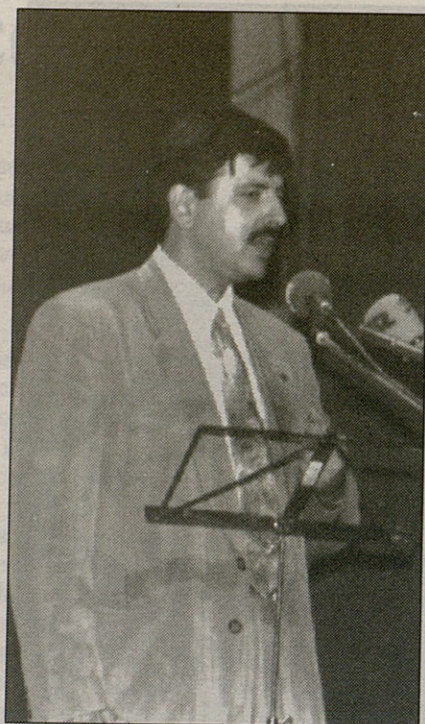
Ses Piules
Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

Antoni Mir, representant de l'Obra Cultural Balear No volem ser un poble de segona

Bon vespre, Bon vespre a tots, a totes. Moltes gràcies per ser aquí en nom de la Plataforma Cívica. L'Obra Cultural Balear, com és lògic, no podia deixar d'estar en un moviment cívic tan important com aquest en defensa del nostre autogovern. Jo voldria dir en primer lloc que aquesta és la idea central d'aquesta plataforma: volem un Estatut de bon de veres, no volem ser un poble de segona amb un Estatut de tercera. Volem lo millor per al nostre poble, i aquest és el missatge central de la nostra Plataforma Cívica. Ens agradaria il·lusionar el poble mallorquí, que per una vegada prenguéss consciència del què és, del què pot fer, i del què pot aconseguir si realment la consciència de país, la consciència de poble balear, si tots els mallorquins feim nostres aquestes reclamacions de la Plataforma Cívica.

Diré també que ja hem acordat, els membres de la Plataforma Cívica, de comunicar als representants, als

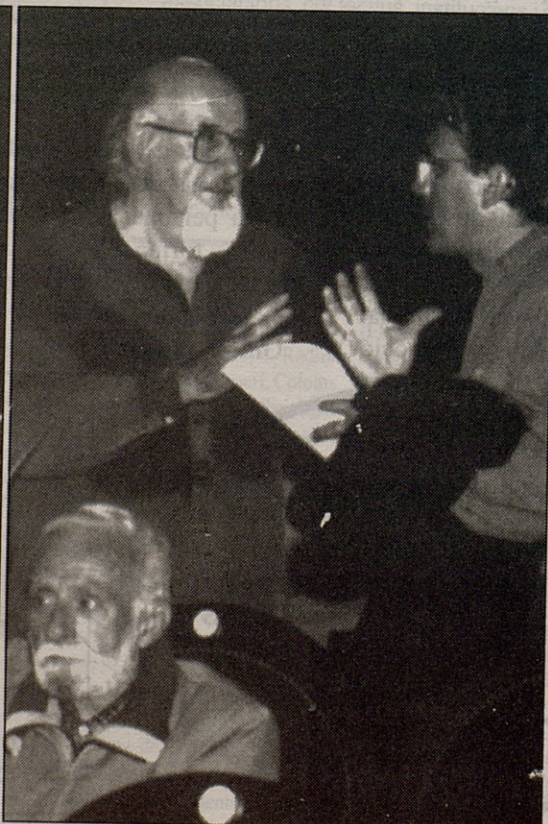
Antoni Mir: Ens agradaria il·lusionar el poble mallorquí, que per una vegada prenguéss consciència del què és, del què pot fer i del què pot aconseguir. (Foto: P. C.)

governants tant de les Balears com de l'Estat aquestes reclamacions. Que ens escoltin. Farem entrega d'aquest document al president del Govern Balear, al president del Consell Insular i als grups parlamentaris. També, si fa

falta, al president del govern central i, per què no?, a la màxima instància d'aquest estat que qualche vegada a l'estiu està amb nosaltres de veïnat.

Vull dir també que la crida principal, però, es fa a la societat, es fa als mallorquins: això és una plataforma cívica, serà tan important i arribarà tan enfora com vulgui el poble de Mallorca, com vulguin els pobles de les Balears. I per això el principal missatge que voldríem donar avui vespre, que és l'inici d'aquesta campanya, l'inici d'aquesta Plataforma, és que tots vosaltres que sou aquí, que avui ja heu donat resposta a aquesta crida, faceu extensiu, difongueu, faceu conèixer aquest manifest "Volem comandar a ca nostra".

Tots estau a qualche banda, estau a clubs d'esports, estau a associacions de caçadors, a associacions de veïnats, de cuina, tothom està a alguna banda, forma part d'algun grup, tots aquests col·lectius, grossos i petits que formen part de la nostra Mallorca, de la societat de Mallorca volem que s'adheresquin a aquest manifest. Com més n'hi hagi més enfora arribarem, com més n'hi hagi més actuacions convocarem. Moltes gràcies.

A l'esquerra, Josep Coll Bardolet: Que aquestes aspiracions d'avui es puguin dur a terme amb seny i serenitat. (Foto: M.S.)

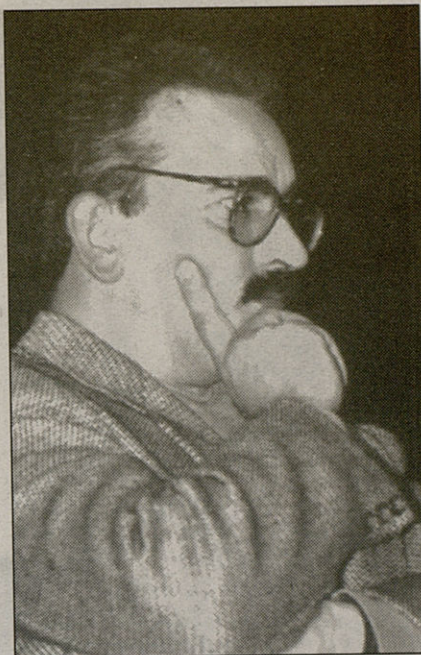
Rafel Estaràs (dels Valldemossa) i Antoni Palerm (escenògraf que va tenir cura de l'acte); assegut, l'escultor Morell. (Foto: P. C.)

Francesc Mengod, president de l'Associació de Veïns de Palma Volem decidir sobre els assumptes que ens afecten directament

Ciutadanes i ciutadans: volem comandar a ca nostra. Baix aquest esglògan, les entitats cíviques representatives d'amplis sectors de la societat illenca, ens hem mobilitzat per expressar la nostra preocupació i desacord per la situació en què es troba la nostra autonomia i reivindicam un tractament igualitari per part de l'estat central.

Així i tot, no puc amagar que des de les associacions de veïns de Palma aquest esglògan no ens acaba de satisfer. Almano ens agradaria matisar que nosaltres no és comandera el que tenim. El que volem és poder decidir sobre els assumptes que ens afecten directament, des de la prioritat al'hora d'invertir els impostos, la planificació urbanística, la reconversió turística o la recuperació plena d'unes senyes d'identitat de tipus cultural, lingüístic, històric i social.

Moltes vegades s'ha dit que els pobles tenim el govern que mereixem. Potser també podríem aplicar aquesta màxima a l'Autonomia. No sempre el nostre poble ha estat a l'altura de les circumstàncies a l'hora de defensar un territori, una cultura, unes senyes d'identitat. Per això, al mateix temps que volem deixar clara, ben clara la nostra exigència a les institucions de l'estat de les aspiracions d'autogovern que com a poble tenim, des de la

Francesc Mengod: Ens hem mobilitzat per expressar la nostra preocupació i desacord per la situació en què es troba la nostra autonomia. (Foto: P. C.)

solidaritat i des d'una justa distribució dels recursos escassos, des d'una qualitat de vida a la qual tenim dret, també volem fer una crida a tot el poble de les illes, a cada ciutadà i ciutadana, perquè aquest autogovern sols serà possible si tots i cadascú de nosaltres, de forma individual i col·lectiva, el construïm dia a dia.

Aquesta és la tasca que tenim al davant. Gràcies.

Verge de Sant Salvador
vós que estau a penya forta
no comporteu que Mallorca
se govern per un traïdor.

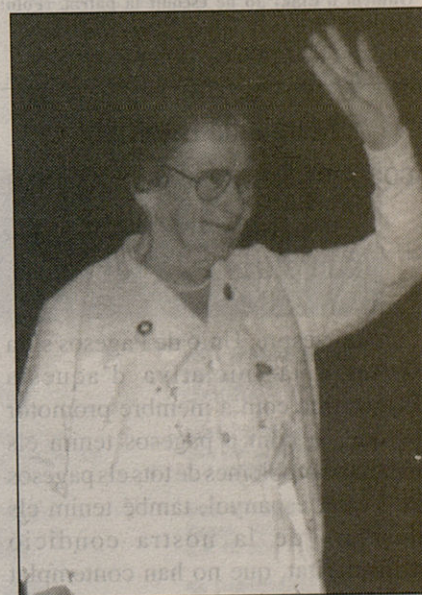
Madò Buades

José Luis Aparicio, representant de l'Associació d'APAs de Mallorca Criteris d'igualtat, solidaritat, justícia i pau

Senyores, senyors, bona nit. En nom de la Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Mallorca i en el meu propi, agraïm la seva presència avui en aquest acte.

És el nostre desig que el futur autogovern que exigim es construesqui i desenvolupi amb criteris d'igualtat, solidaritat, justícia i pau per a totes les persones del poble balear, i que ens permeti ser els protagonistes de la nostra pròpia història.

Moltes gràcies.

Madò Buades. (Foto: M. S.)

ES REFUGI

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)
Telèfon 71 67 31
07002 CIUTAT DE MALLORCA

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

Guillem d'Efak: Jo he escollit la pàtria. (Foto: M. S.)

Josep Forteza-Rei: Ens seria molt convenient treure'ns aquest complex que ens fa rellogats a ca nostra, perquè no som rellogats de ningú ni de res. (Foto: P. C.)

Mateu Picornell: En cap moment no hem dubtat a fer suport a aquesta Plataforma. (foto: P. C.)

Margalida Estelrich, coordinadora d'Unió de Pagesos de Mallorca **Arrelats a la terra**

Bon vespre. Unió de Pagesos s'ha sumat a la iniciativa d'aquesta Plataforma com a membre promotor perquè, si com a pagesos tenim els mateixos problemes de tots els pagesos de l'estat espanyol, també tenim els derivats de la nostra condició d'insularitat, que no han contemplat mai la C.E.E. i volem que se tinguin en compte, i volem fer sentir per això a la nostra veu.

A les illes queden pocs pagesos i tenim una incidència mínima dins l'economia, però sí que la tenim en la societat i la cultura perquè estam arrelats a la terra. Mantenim els camins rurals, la fauna i la caça i per a molts de nosaltres a Mallorca segueixen florint els ametllers.

I si no volem que això es mori, fa falta que comandem a ca nostra, i si les illes han de ser així com volem que siguin, haurem d'aconseguir l'autogovern.

Margalida Estelrich: La nostra condició d'insularitat no ha estat contemplada mai per la CEE. (Foto: P. C.)

Mateu Picornell, representant de l'Institut d'Estudis Ecològics **Herència de pròximes generacions**

Bon vespre. Nosaltres en cap moment hem dubtat en fer suport a aquesta plataforma perquè estam convençuts que si ens deixen esser, i som, un poble de veres, en lloc d'haver-nos de resignar a ser una multitud indefinida, dirigida i manejada des de fora amb uns motllos i interessos que moltíssimes de vegades no són els nostres, sinó que essent una col·lectivitat amb objectius ben definits de poble, estam convençuts que amb més força i coratge defensarem tot allò que és nostre. I perquè és nostre ho protegirem com a patrimoni natural, social, cultural, econòmic... De manera que amb més fermesa entre tots aconseguirem que sigui durador, que generi la seva plusvàlua i que sigui herència de pròximes generacions, que és l'obligació que tenim.

Climent Picornell, vice-rector
de la UIB

El millor govern ha de ser el que ens ensenyi a decidir per nosaltres mateixos

Bon vespre. Em toca parlar-vos en nom del Consell Executiu de la Universitat de les Illes Balears. La Universitat sempre ha manifestat la seva ferma decisió de servir la Ciència, evidentment, però també de servir el país, i sobretot el país en el qual desenvolupa la seva tasca. Vagi per endavant aquest doble compromís de cap a la Ciència i de cap al nostre poble.

És per aquest motiu que oferirem a nostra, oferirem el campus universitari, perquè les discussions, perquè els aranjaments previs a la signatura d'aquesta Plataforma Cívica es duguessin a terme sense cap casta

Climent Picornell: La Universitat ha manifestat la ferma decisió de servir la Ciència i el país en el qual desenvolupa la seva tasca. (Foto: M. S.)

d'interès ni de protagonisme per part nostra, sinó en un sentit d'alineament amb les altres forces que han signat el manifest "Volem comandar a ca

nostra".

I creim, evidentment, que una de les aportacions més importants que ha de fer la Universitat, a part de la docència i de la investigació, ha de ser la d'aportar elements que serveixin a la nostra gent per fer molt més entenedor el seu entorn. Que no succeeixi, i em permetreu l'acudit i la broma gens irrespectuosa, treta d'un vell del meu poble, ja mort, que no succeeixi, com dic, com als nostres pares Adam i Eva que, deia ell, eren mallorquins, anaven nus, els prohibien menjar la millor fruita i els volien fer creure que vivien al paradís. Per tant, vius i ungles.

Entenc que cal resituar, sobretot, en una Europa en transformació, en una Europa en què els seus pobles demanen els seus drets, el fet que aquests només s'aconseguiran si s'augmenta, si se consolida la nostra consciència de país i feim sentir, com diu el Manifest, molt alt, la nostra veu. El millor govern ha de ser el qui ens ensenyi, sobretot, a decidir per nosaltres mateixos. Moltes gràcies.

VINCENT VAN GOGH (L'Arlésienne)
Metropolitan Museum of Art, New York

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
C.P. 07001

SON RAPINYA

Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA

Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS

Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI

Bauçà, 31
C.P. 07199

ARENAL

Pça. Gaspar Rullan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA

Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA

San Jaquín, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU

Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT

Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR

Xadó, 7
C.P. 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

AJUNTAMENT DE PALMA

Antoni Font, del GOB (Grup d'Ornitologia Balear i de Defensa de la Naturalesa)

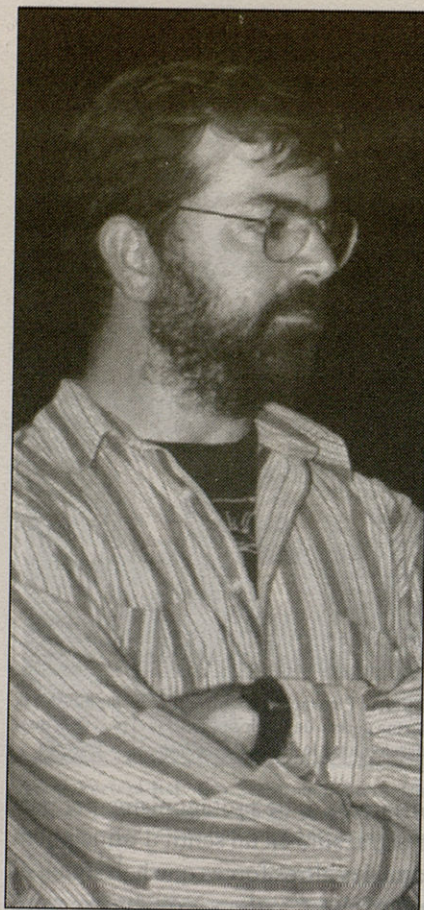
La defensa d'una Mallorca digna

Bon vespre. A Mallorca l'Estat, l'Administració ens ha donat poc, massa poc. Moltes coses -massa coses per ventura- s'han guanyat al carrer, i les han guanyades les entitats, la societat civil, davant una administració curta de mires i farcida d'interessos.

Les llibertats, l'Estatut d'Autonomia, la protecció d'es Trenc, de sa Dragonera o de Mondragó han estat aquí una victòria de la societat enfront el poder, del moviment social enfront els partits i les institucions.

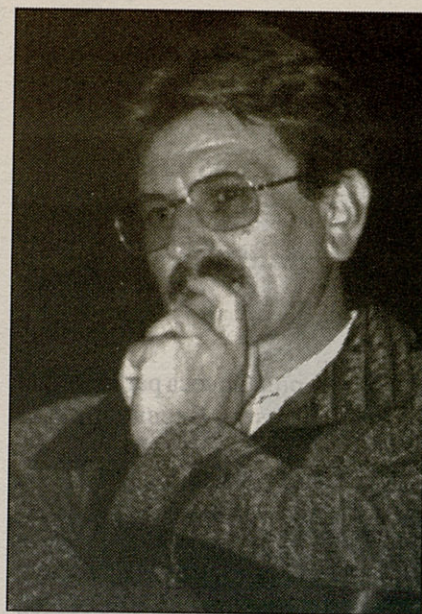
Des de fa anys, el GOB s'ha dedicat intensament a la defensa del medi ambient, la defensa del territori, al cap i a la fi a la defensa d'una Mallorca digna. Ara també, coherents amb la nostra línia, exigim un dret elemental bàsic, el dret a decidir el nostre present i el nostre futur.

Voldríem que quan comencem a comandar nosaltres a ca nostra descartem decididament el vici que siguin els poders fàctics els que ho facin habitualment.

Antoni Font: Moltes coses s'han guanyat al carrer i les han guanyades les entitats i la societat civil. (Foto: P. C.)

Qui comanda a ca seva no permet que es faci malbé el seu patrimoni natural, la seva realitat històrica ni la seva identitat cultural.

Pere Polo: L'Administració central està dissenyant l'Escola de l'any 2000 sense comptar amb la nostra veu sobirana. (Foto: P. C.)

Pere Polo, secretari general del STEI (Sindicat de Treballadors de l'Ensenyança de les Illes) Competència plena en Educació

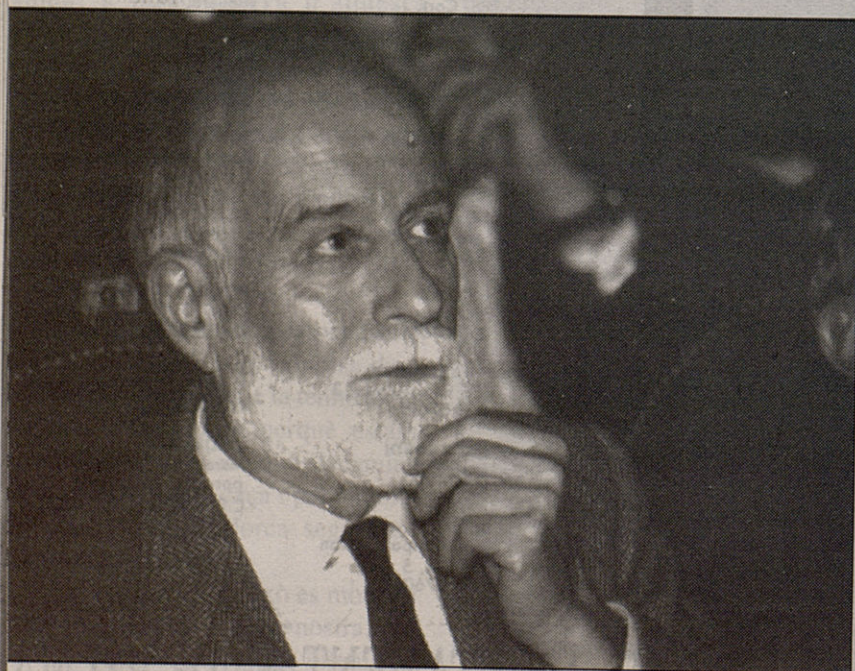
Som un poble que no té projecte de País.

Aquesta afirmació es torna afortunadament dubitativa davant la constitució de la Plataforma Cívica per a l'Autogovern.

L'STEI -que té un projecte d'Escola arrelada a la nostra personalitat cultural i lingüística diferenciada: una escola que potencii l'ensenyament en la llengua pròpia de les illes, el català-, saluda amb entusiasme aquesta iniciativa.

La competència plena en Educació -quan l'Administració Central està dissenyant l'Escola de l'any 2000 sense comptar amb la nostra veu sobirana- és ara l'eina bàsica per aconseguir fer d'un poble un país. Per això tal volta els poders centrals ens neguen encara aquest dret tan elemental com fonamental.

Voldríem concloure amb un to optimista: "començam a ésser un poble que adquireix consciència activa de país". Entre tots ho aconseguirem: per el ple autogovern.

Antoni Bonner: Això de fer país és avançar en el camí de retrobar el passat i no desfer el país en el sentit de perdre la pròpia identitat. (Foto: P. C.)

Manuel Càmara, Secretari General de Comissions Obreres

El dret dels pobles al seu autogovern

Des de la seva mateixa fundació, CC.OO. ha estat íntimament lligada a la lluita de tots els treballadors i treballadores de l'estat contra la dictadura franquista.

És un sindicat, per tant, particularment sensible a la lluita per les llibertats democràtiques.

Entre aquestes llibertats es troben no només les individuals del dret al vot o de l'expressió de les idees, no només les col·lectives de reunió i d'associació, sinó també, i en un lloc preferent, el dret dels pobles al seu autogovern, el dret dels pobles a la seva autodeterminació.

En aquest acte el C.S. de CC.OO. de Balears s'uneix a la reclamació i a l'exigència de l'establiment d'un calendari públic i transparent de transferències, des de les competències necessàries per a igualar-nos sense limitacions a d'altres Comunitats Autònomes, sobretot aquelles Comunitats considerades Comunitats Històriques.

Que aquestes competències no siguin delegades sinó que vinguin per la necessària reforma de l'Estatut d'Autonomia, i que el finançament es realitzi mitjançant concert econòmic.

CC.OO. vol afirmar que sense autonomia financera no es pot desenvolupar una autonomia política plena. Per això el nou sistema de finançament hauria de basar-se en les següents característiques:

1.- Participació en l'execució del sistema tributari des de la competència de recaptació d'imposts.

2.- Respecte absolut al principi de solidaritat a partir de la garantia dels recursos bàsics de totes les Comunitats, possibilitant la suficiència financera i l'existència d'un fons dirigit als desequilibris regionals.

Aquestes són reivindicacions en les quals tots estam d'acord; és evident, però, darrera d'aquestes, existeixen fortes diferències en l'ordre econòmic, social i polític, no sols en la contra-

Manuel Càmara (a la dreta): ¿Sabieu que enguany els pressupostos tornen a assignar 2.000 pessetes per finançar el Consell Econòmic i Social?

José Luís Aparicio: ...que ens permetin ser protagonistes de la nostra pròpia història. (Foto: P. C.)

dicció evident entre nosaltres i les institucions, sinó també, com no podria esser d'altra manera, entre els propis components d'aquesta plataforma.

Perquè no n'hi ha prou en reclamar major autogovern, i dir que volem comandar a ca nostra, per important que això sigui, sinó també veure de forma crítica com es governa, què es fa, dins l'actual conjuntura per part dels qui comanden, encara que sigui parcialment, tant econòmica com políticament.

Parlam d'aquesta Comunitat, en la que s'estan produint canvis importants en l'estructura econòmica i social, ies generen nous fenòmens i noves necessitats, amb característiques com són:

1.- La situació de precarietat en el mercat de treball, on sols el 3% dels nous contractes que es realitzen són fixos.

2.- Aparició de nous fenòmens de marginació com a noves necessitats socials per atendre.

3.- La manca d'una política i de recursos per a cobrir la integració dels treballadors extracomunitaris.

4.- Els baixos nivells de renda salarial (els salaris mitjos de Balears

estan per sota de la mitja de l'estat).

5.- El sistemàtic oblit de les institucions i la manca de respecte per part de les patronals en l'aplicació de la legislació referida a la salut laboral. És escandalós ésser la Comunitat que té un major nivell de sinistralitat laboral per nombre d'habitants.

6.- Desequilibris profunds també entre zones del territori balear i entre els diferents sectors de la nostra economia, així com bosses de marginació, especialment a Ciutat, i importants agressions a la qualitat de vida i al medi ambient.

Aquests i d'altres problemes ens obliguen al món sindical a accentuar la nostra intervenció en totes les esferes de la vida econòmica, social i política, partint de la nostra pròpia realitat com a Comunitat i plantejar de forma positiva l'urgent canvi en les formes i maneres de governar, i així aconseguir:

Un marc de negociació col·lectiva per als nostres empleats públics i la necessària racionalització en les condicions de treball del personal laboral, atacant el clientelisme, el favoritisme i el despotisme actualment existent, per exemple, a la CAIB.

La necessària posada en marxa del Consell Econòmic i Social com a marc estable de participació institucional (¿sabíeu que també aquest any els pressupostos que actualment es discuteixen ens tornen a sorprendre amb l'assignació de 2000 pessetes per finançar aquest Consell?).

L'exigència d'un marc de negociació amb el Govern Balear, (l'únic en tot l'estat que no ha negociat amb els sindicats la P.S.P.) per a tractar temes d'importància per al futur com són la formació ocupacional i professional, la protecció social (renda mínima d'inserció i vivenda social), salut laboral, polítiques sectorials, etc.

És voluntat de CC.OO. treballar per aconseguir aquests objectius i contribuir així a la creació d'un marc autònom on els drets polítics, econòmics, socials i culturals gaudeixin de cotes més elevades en una societat que desitjam tolerant, solidària, plena de llibertat i participació democràtica.

Miguel Robredo, Secretari General de la UGT Les màximes competències dins un marc solidari

Aquesta nit sent especialment el privilegi de representar la UGT, organització que compta amb més de setanta anys d'existència a Mallorca.

Sumam la nostra veu a les de les altres organitzacions socials i culturals aquí representades exigint per a la nostra Comunitat Autònoma el mateix nivell d'autogovern que la resta de les Comunitats amb major nivell de competències. Reclamam, units a les organitzacions promotores d'aquesta plataforma, assolir les màximes competències dins un marc solidari per comandar a ca nostra, pel bé de tots els mallorquins de naixement o

Miguel Robredo: Des de la UGT reclamam una autonomia basada en criteris de solidaritat i participació. (Foto: P. C.)

d'adopció, catalanoparlants o castellanoparlants, que, en això, la UGT mai ha distingit en la seva condició de treballadors.

Per altra banda, no puc deixar de costat que l'autogovern val mentre sia participatiu i no excloent, doni lloc a l'opinió i participació del conjunt de la societat, mitjançant les seves organitzacions representatives, perquè així comandem a ca nostra i no ens comandin els administradors.

Per tot això, des de la UGT reclamam una autonomia basada en criteris de solidaritat i de participació, perquè sols així l'autogovern serà útil per millorar la qualitat de vida dels ciutadans i assegurar el futur de les nostres illes.

Tots volem comandar a ca nostra, però tots i bé.

(Versió en català de la intervenció de Miguel Robredo, facilitada per la UGT.)

Les entitats que han posat en marxa la Plataforma van rebre el càlid suport del públic que va omplir el Teatre Principal. (Foto: P. C.)

Joan Fuster, representant de la
Petit i Mitjana Empresa de
Mallorca

El millor poder polític possible per al govern

Bon vespre a tots. Procuraré ser curt, breu. L'empresariat de Mallorca vol la màxima autonomia per a les illes. PIMEM vol la màxima autonomia que permeti la nostra Constitució democràtica. PIMEM vol el millor poder polític possible per al govern. PIMEM vol un Estatut amb les màximes competències. La Petita i Mitjana Empresa de Mallorca vol que els assumptes de les illes es decideixin a les illes. PIMEM vol que siguin les dones i els homes de Balears qui ens governin en plenitud. PIMEM protesta per la mesquinesa del govern central. PIMEM tremola, com jo mateix en aquest mateix moment, quan envien des de Madrid el que en diuen "recursos" a la nostra regió, perquè PIMEM considera injust que ens discuteixin els doblers que necessitam, i que són nostres.

PIMEM desitja que els nostres polítics reaccionin, que surtin del seu sopor. La federació de PIMEM va néixer fa 15 anys, va néixer reclamant una més àmplia autonomia. Avui PIMEM se sent frustrada, sent el mateix que tots els aquí presents: això no és l'autonomia que volíem, això no és l'autonomia per l'Estatut intern. Volem més. I ho volem ara. Érem madurs al 77 i som madurs ara. Els homes i dones de PIMEM no som ciutadans de segona classe, no som manco que els catalans, bascos, andalusos i gallegos. Els homes i dones de PIMEM no admeten un Estatut de segona categoria.

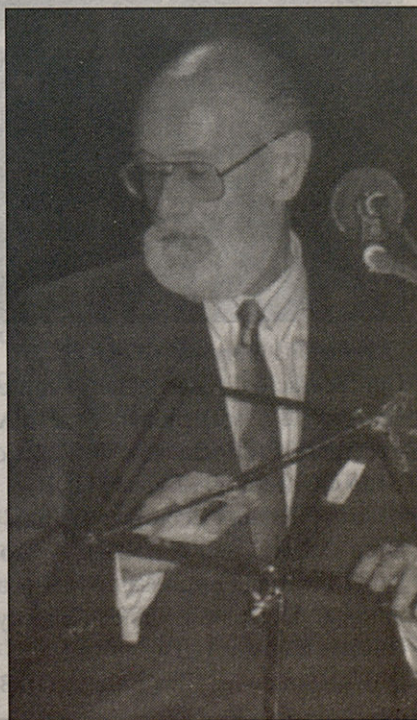
PIMEM ha fet feina sempre per tenir el màxim sostre del nostre Estatut, ho ha fet en les seves assemblees generals i va rebre el suport dels seus socis. PIMEM té el complet suport de la seva gent. Si no estàssim dins la Plataforma per a l'Autogovern ens acusarien d'haver oblidat els nostres orígens. Però PIMEM no oblida mai, PIMEM sempre vol que els polítics

Joan Fuster: La Federació de PIMEM va néixer reclamant una més àmplia autonomia. (Foto: P. C.)

compleixin les seves promeses. PIMEM vol que compleixin l'acord d'exigir a Madrid les cotes de la màxima Autonomia, així ho vataren en el Parlament a començament d'any i així ho han de fer ara. Si així ho fan tendran el nostre suport d'empresaris, i crec que de tots vosaltres.

I per acabar, volem comandar a ca nostra!

Francesc Albertí, president de la Confederació d'Associacions Empresarials de les Balears Fer poble, fer sentiment de poble

Bon vespre a tots. S'han dit moltes coses avui vespre, totes molt positives, i em sabia molt de greu esser reiteratiu. Però no s'han dit un parell de coses que jo voldria explicar.

Primerament voldria donar agraïment públic i recolzar amb el vostre aplaudiment la gran obra que ha fet l'Obra Cultural Balear per montar aquest acte.

També vull manifestar la sensibilitat dels mitjans de comunicació que han tengut amb aquesta Plataforma, la qual cosa no deixa de ser un gran suport per dur-la a terme.

I, com no?, hem d'agrair enormement a tots els qui varen elegir aquestes illes per a ser el seu país i que han col·laborat amb nosaltres en fer-lo fort i gran com el tenim. Així és que no hi ha d'haver discriminació entre forasters, mallorquins o civissencs, formenters i menorquins. No hi ha d'haver cap entrebanc perquè tots som iguals, tots vivim en aquesta terra. Jo estic convençut que els qui són d'aquí i els qui varen venir tots l'estimam amb molt de cor.

He sentit a no sé quin orador que havíem de sembrar un arbre. Jo diria que sí, que l'hem de sembrar: avui l'estam sembrant. Avui és el primer acte d'aquesta sembra. Però demanaria a tots els integrants de la Plataforma que tots els que vendran i aniran venint que l'aguantem fort, l'apuntalem bé, sabem que hi haurà ventoleres, que hi haurà sequeres, l'hem de regar, l'hem d'abonar, perquè sinó, no serà capaç d'esbrotar. Però abans d'esbrotar i fer fruit, no li donem sementes, no el deixem de regar, perquè això no arribaria a bon fi.

La Plataforma té un primordial interès. Tots aquí ho han dit i ho han repetit: és fer poble, és fer sentiment de poble, que per desgràcia en aquestes illes en moltes ocasions per comoditat els illencs no es molesten a identificar-se amb aquests moviments col·lectius. Nosaltres, el que hem de fer és conscienciar els polítics que estan al Parlament que siguin feels als seus acords. Dins el gener d'enguany varen acordar una major autonomia per traslladar-la al govern central i al Congrés, i això pareix que ha quedat dins un calaix. Pactarem uns pactes d'autonomia de forma genèrica els qui tenim autonomia de tercera, i després d'haver fet a lo millor un mal pacte, aconseguiran el País Basc i els catalans una autonomia superior a la nostra. I des d'aquí hem de dir que no volem ser manco que els catalans i el País Basc.

Nosaltres tenim per als nostres pressuposts d'autonomia el 0'24 del pressupost general de l'estat, i en aquest acte us hem de dir, no ho hem de discutir, que nosaltres volem ser solidaris, però no volem ser bàmbols.

La mitjana dels habitants del país espanyol, inclòs Canàries i la península, tenen d'inversions de l'estat unes 20.000 pessetes. A nosaltres, en aquestes illes, només ens en corresponen 10. Volem ser solidaris, però no volem ser bàmbols.

I en els darrers cinc anys, la diferència entre el que nosaltres hem pagat i el que ens han retornat, s'han quedat a Madrid, senyors, 300 mil milions de pessetes. Volem ser solidaris, però no volem ser bàmbols!

Fa uns 60 anys que en aquest teatre es feia un acte similar i em cap l'honra de dir-vos que un avantpassat meu hi era present, la qual cosa és per a mi un motiu de satisfacció estar amb tots vosaltres en saber que el nostre món també és un món solidari amb tot el poble de les Balears. El que no podem fer mai és dir que tenim, o que ens diguin que tenim, victimisme i que sempre anam a plorar. Consider que nosaltres només demanam allò que és nostre, el que ens correspon.

Per acabar, que tampoc no he de ser llarg, us voldria demanar a veure si

Francesc Albertí: Siguem solidaris, però no bàmbols. (Foto: P. C.)

em deixau pegar un crit, fort, que ens sentin, com també no sé qui ha dit, des de Madrid, un crit fort que em surt del

cor, perquè sempre he estat federalista: Visca el País Balear! Gràcies.

Entitats constituents de la Plataforma Cívica per a l'Autogovern

Comissions Obreres (CC.OO.)
 Confederació d'Associacions Empresarials de les Balears (CAEB)
 Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Mallorca (FAPA-Mallorca)
 Federació d'Associacions de Veïns de Palma (F.AA.VV.)
 Grup d'Ornitologia Balear (GOB)
 Institut d'Estudis Ecològics (INESE)
 Obra Cultural Balear (OCB) - Voltor
 Petita i Mitjana Empresa de Mallorca (PIMEM)
 Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes (STEI)
 Unió de Pagesos (UP)
 Universitat de les Illes Balears (UIB)

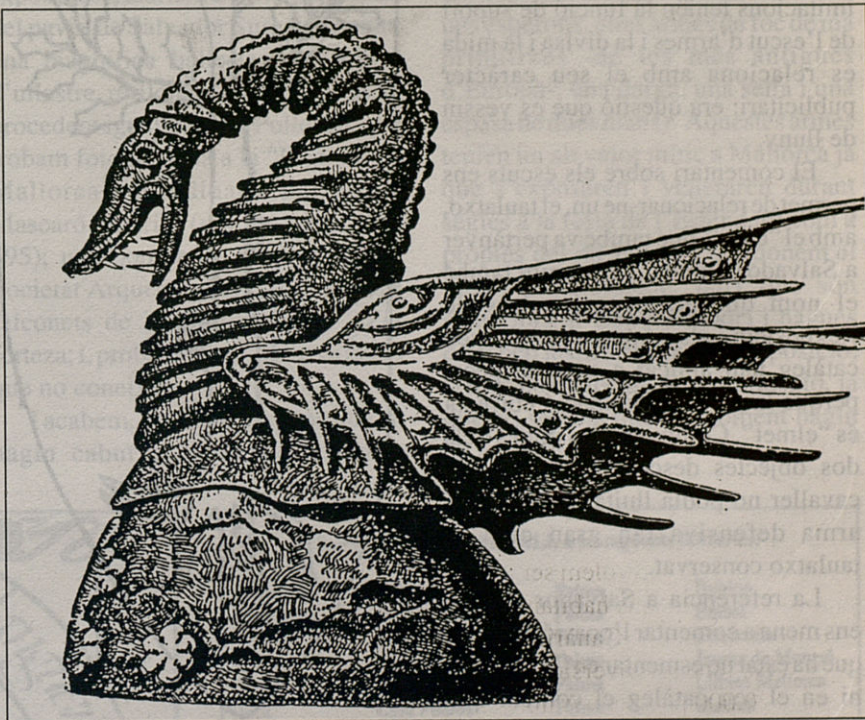
Mallorca a l'exposició del Vè Centenari del “Tirant lo Blanc”

ANTONI I. ALOMAR

L'avinentesa del cinquè centenari de la primera edició del *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell ha permès d'aplegar gran part de les peces d'armament medievals originals que es conserven a Mallorca i de poder admirar-ne algunes d'importants d'altres llocs i que per ventura pus mai no es tornaran a reunir.

No podíem perdre l'ocasió que l'aniversari ens oferia de popularitzar una de les que haurien de ser les nostres figures mítiques nacionals, el cavaller Tirant, i de reivindicar el nom del seu autor, Joanot Martorell, com un dels grans novel·listes europeus, el qual no ha estat més conegut internacionalment perquè va escriure la seva obra en la llengua d'una comunitat que al cap de poc temps va començar el camí de la subordinació, coincidint amb un altre fet històric el centenari del qual ara s'esdevindrà, el descobriment d'Amèrica.

L'exposició de la Llotja combina una mínima, però de tota manera important, representació del material sobre l'època del Tirant exposat a Barcelona i conserva l'estructura de l'exposició barcelonina i els texts

La cimera del rei Martí amb el drac alat, avui a la Real Armería de Madrid, que no s'exposa a la Llotja i que hauria estat ben justificat fer-ho, així com les altres armes que tenien un alt valor mític per als Jurats i poble de Mallorca en la festa de l'Estendart.

d'explicació, i s'hi ha afegit una mostra de les restes medievals conservades a l'illa (la vàlua i significat de les quals, emperò, no s'ha fet observar prou al públic).

Cal, doncs, parlar de l'estructura de la mostra i del complement mallorquí, i a la part del Principat trobam que hi manca l'aspecte, fonamental, de l'heràldica, tan omnipresent a l'època medieval i a les seves representacions iconogràfiques, com és palès a gran part del material exposat.

Hem trobat exposats de bell nou junts els ex-vots que es trobaren fins al segle passat penjats amb unes banderes a la Seu de Mallorca, quan, per mor d'un incendi, uns foren traslladats a les cases de la possessió de Son Sant Martí i els altres a l'actual

capella de Sant Martí, des d'on s'han traslladat, fa un parell d'anys, al museu capitular. Ens referim a uns escuts, un casc i una asta de bandera.

A l'exposició i al seu catàleg, els escuts són anomenats “dargues” i el casc, “elm”. En primer lloc, cal dir que, per les seves característiques, només es pot anomenar en propietat “escut” al pertanyent a la família Pujals, mentre que en els altres dos casos, es tracta realment d'una “targa” o “tarja” i no “darga” (les “dargues” escuts d'origen berber, eren de forma bilobulada i formats per un cuir d'antflop, obert i sense les cames, i per tant, lleuger), pertanyent a la família Maixella, i d'un “taulatxo” (escut fet de fusta, com ja fa veure el nom italià d'on procedeix

“tabolaccio”) pertanyent a Salvador, o Salvat, Sureda.

L'escut esmentat és una arma vertadera (com ho demostra el detall de la punta metàl·lica inferior, que no trobaríem a una imitació no bèl·lica), mentre que el taulatxo i la targa, no, per les seves mides i, sobretot, pes (en aquesta època es duïen escuts petits a les justes, ja que n'hi havia prou amb la protecció de l'armadura). Les dues imitacions tenien la funció de suport de l'escut d'armes i la divisa i la mida es relaciona amb el seu caràcter publicitari: era qüestió que es vessin de lluny.

El comentari sobre els escuts ens permet de relacionar-ne un, el taulatxo, amb el “casc”, que també va pertànyer a Salvador Sureda. I corregim també el nom que els organitzadors de l'exposició i els responsables del seu catàleg han aplicat a aquesta peça, perquè la seva denominació correcta és “elmet”. Comparant les mides dels dos objectes descobrim que aquell cavaller no podia lluitar portant una arma defensiva tan gran com el taulatxo conservat.

La referència a Salvador Sureda ens mena a comentar l'ocasió perduda que ha estat no esmentar en l'exposició ni en el seu catàleg el combat que aquest cavaller, contemporani de Joanot Martorell, va començar contra el cavaller Francí Vallseca dia 5 de gener de 1444 a la cort de Nàpols, davant el rei Alfons el Magnànim, i que s'aturà quan ambdós cavalls ja havien partit i el monarca, magnànim com indica el sobrenom, considerà que els cavallers ja havien demostrat prou llur valor. Sobre la presència de

Pavès amb les armes de Sureda, conservat a Son Sant Martí i no exposat a la Llotja (per la forma convexa de l'escut, no es veu que és dextrat amb una enigmàtica creu de sant Jordi).

Salvador Sureda a la cort de Nàpols, és notable que Joanot Martorell hi fos deu anys després que Sureda.

Precisament, una bandera que fins al segle passat es trobà a la capella de Sant Martí de la seu de Mallorca amb

l'elmet i el taulatxo de què hem parlat, són uns ex-vots pel resultat d'aquesta justa, igualment com un pavès, amb les armes dels Sureda, que encara es conserva i que estigué penjat també a la Seu, a la capella familiar. El lloc és recordat encara per la divisa de Salvador Sureda (amb el canastell o furera, que podem veure al taulatxo exposat), esculpida en pedra a la paret posterior d'una de les tribunes de Gaudí, a l'esquerra de la capella de Sant Pere.

L'any 1983, Ramon Rosselló Vaquer va publicar una narració contemporània d'aquesta espectacular festa cavalleresca, que el segle XVII l'historiador Vicenç Mut ja havia publicat, traduïda al castellà, a la “Historia del Reyno de Mallorca”.

Sobre l'escut i la targa, pareix que varen ser penjats com a agraïment amb motiu de l'èxit de la lluita contra una incursió de pirates sarraïns a la costa de l'illa.

Continuant el comentari sobre l'armament exposat, cal assenyalar que l'armadura de justa, duita del Museo Armería d'Alaba, s'ha presentat com a “rest per a junyir”, però resulta que el “rest” és només una de les peces del peto, exactament on es recolzava la llança per a aguantar-la horitzontal en l'escomesa, i no un tipus d'armadura (cal afegir, a més, que a l'armadura hi manca la peça que travava la targa amb una anella de l'esquerra del peto, peça que podem veure a reproduccions d'aquesta mateixa armadura publicades).

Una altra peça importantíssima, duita també de fora, és el bacinet del príncep Carles de Viana (relació que no s'indica) conservat al Museo de

Relojería Española

FUNDADA 1885

C. Colon, 12 — Telef. 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

Ω
OMEGA
AGENCIA OFICIAL

*Moments
estelars*

Navarra, peça que, un altre pic erradament, s'ha presentat com a un "elm".

Continuant amb les armes exposades, cal esmentar una ballesta, procedent del castell de Pollença. Es tracta d'una ballesta de caça, en concret d'una ballesta "rotllonera" (per a tirar "rotllons", projectils esfèrics de fang), com es veu pel magre arc de fusta i per la forma corbada de part del mànec, o "arbrer"; per tant, no es tracta d'una arma de guerra, ja que no podia ferir greument mai una persona, ni tan sols lleument si duia alguna protecció.

Cal destacar pel seu valor les armes bessones anomenades "atxes" a l'exposició i catàleg, també erradament. La seva importància ve de la seva raresa; tal volta es tracta de dos "mar-rassos", armes fins ara no identificades iconogràficament, procedents dels tallants de carnisser. Segurament era una arma llancívola i recuperable, segons es dedueix de la forma del tall, i d'un ganxo del mànec, on es devia

travar una corda que per l'altre cap es devia subjectar al braó.

Sobre l'arma d'asta presentada, pròpia de la infanteria, cal dir que no es tracta de cap "atxa de bec de falcó" sinó d'una alabarda del segle XVI, d'estil alemany, per bé que la fixació del nom de les armes d'asta sigui relativament insegura.

Un altre comentari que convendria fer és el de les armes mallorquines no exposades. Hauríem d'esmentar, a part del pavès de Salvador Sureda, ja citat, una magnífica ballesta amb arbrer d'ullastre, rotllonera com l'exposada, procedent igualment de Pollença, que trobam fotografiada a la "Historia de Mallorca" coordinada per Josep Mascaró Pasarius (vol. IV, pàgs. 494-495); una bombarda propietat de la Societat Arqueològica Lul·liana, uns falconets de la família Quint - Zaforteza; i, probablement, algunes altres que no coneixem.

I acabem. Ha estat una pena que no hagin cabut al catàleg les repro-

duccions dels objectes duits de fora (estàtues, armes, ceràmica), reunits de faigó extraordinària a la Llotja. Entre les il·lustracions dels articles, trobam la del famós peto d'origen mallorquí (fet que, d'altra banda, no s'hi indica) (fig. núm. 4), que, després dels Decrets de Nova Planta, hom reclamà per a la "Real Armería de Madrid" amb altres armes medievals de la casa dels Jurats de Mallorca (la cimera amb el drac alat del rei Martí, uns esperons, dues armes de foc de mà primitives -de les més antigues d'Europa-, una darga, una sella i una espasa de dues mans). Aquestes armes tenien un alt valor mític a Mallorca ja que s'exposaren i veneraren durant segles a la festa de l'Estendard com a pròpies del rei Jaume I (perdonem el pietós anacronisme, puix que són posteriors al Conquistador) i hagués estat ben justificada la seva exposició, si més no en forma de reproducció, ja que no sembla que de moment hagin de ser tornades. □

Gran La Balanguera

**DOLÇ
i
SALAT**

**GELATERIA
i
XOCOLATERIA**

*C/ JOAN MAURA, BISBE
CANTONADA C/ VINYASSA*

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Manera
Inca	Espirafocs	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Catòlica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça _____ Núm. _____ Pis _____
 C/ _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Telèfon _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual.
 Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:

Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

Individu i corporació gregarista

PERE FONT

El grup, en congregació nacional, ben segur que deu ser inevitable. Ja sabem que cal fer "pinya": per protecció de còrpora i, molt sovint també, per repartir-ne, de pinyes, quan els tords volen baixos i et toquen d'ofensiva manera els bolets amb mala bava.

Més dissortadament que benauradament, el grup o l'estol esdevingut cuirassa, però també ensofronyat reguitzell d'escull i serpents, és —i què hi farem!— imprescindible.

Una primera història està, però, en qui entra o ha d'entrar, com a ingredient integrant, en el pot comú de l'agra-dolça melmelada nacional. Mireu, baixant a ras de terra i a sostre anecdòtic i familiar, us diré que un bon dia el qui subscriu —ai, Pere, Pere!— s'arriscà i trencant-se la closca gelosa de la individualitat entenedridora, va sucumbir i es va casar, obrint i inaugurant un petit i elemental potet, també, de confitura matrimonial. En la prèvia decisió unitiva i consegüent consolidació (més o manco autonòmica, confederal o federativa) de l'aliança, no hi entraren, ni de carambola, consideracions de pell i raça, respecte a tradicions compartides, afinitats lingüístiques ni comunió d'arrelaments històrics compaginats. Ben decantats, en canvi, en brancatges d'observació vivencial diferenciada, els dos coincidírem en un vol gratificant que acabà en pacte associatiu no gens menyspreable. Piulant i també, de vegades, gemegant, funcionà l'arranjament. I més o menys encara tira endavant i funciona.

Així mateix (i rebutjat el conte candorós dels més que discutibles "pobles naturals" homogenis i perdurables, que només pot engalipar es adolescències mal instruïdes amb quatre embastes de simplificació i ingenuïtat idealista), pensam que en el potet gregarial també hi caben

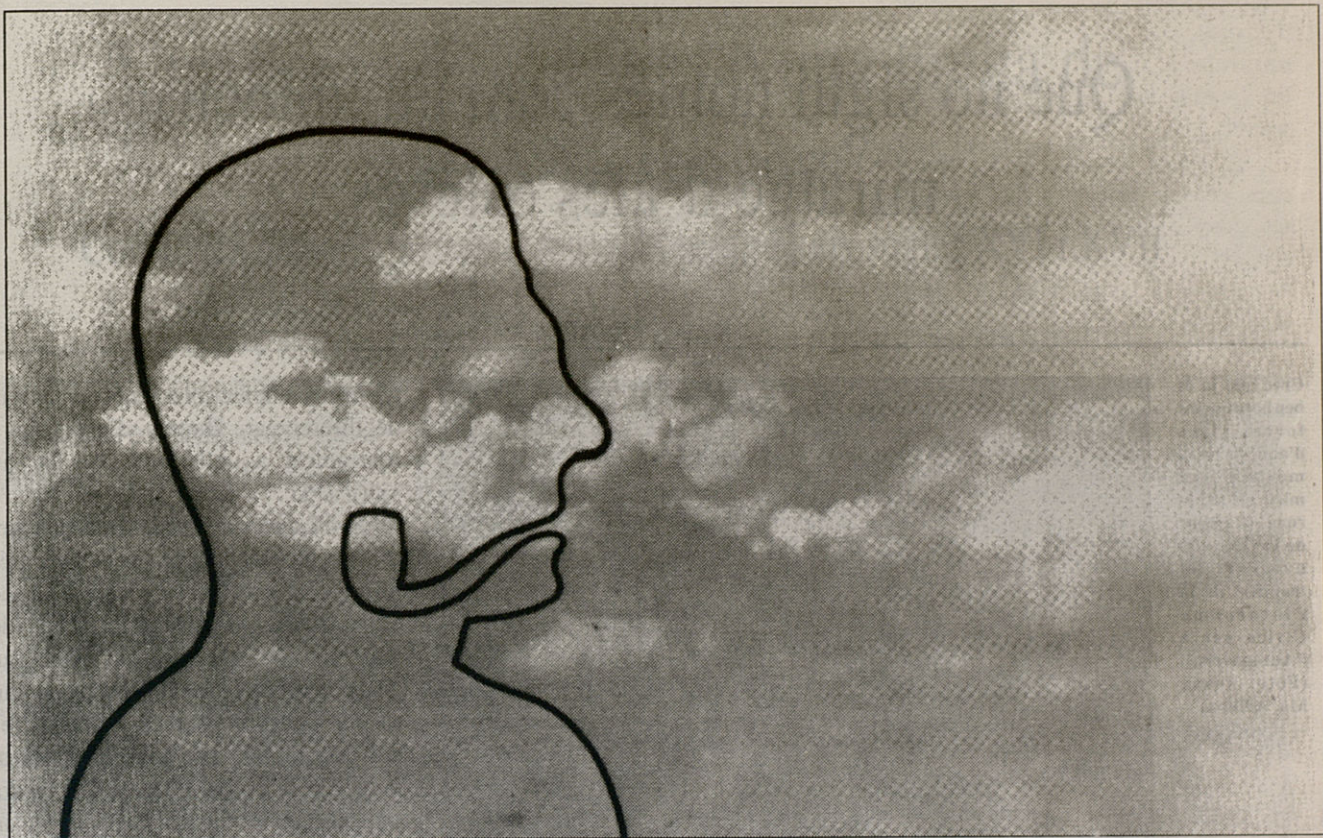
similars brous barrejats. Hi ha mostres que ho testimonien: des de dalt del pics dels Alps més de set-cents anys d'unió estabilitzada contemplen els actuals sis milions d'helvètics en batibullit de religió, llengües i cultura, ètnica o genètica.

Només la decisió lliure d'agrupament i col·laboració, allunyada o no d'historicismes, i decantats de pressions i determinacions sentimentalistes de fibra emocional tensada, així com també el voluntarisme basat

en un feix d'interessos pragmàtics compartits a partir d'una racionalitat freda de "calentures" romànticals, són potser l'única base segura, l'únic fonament recomanable de l'edifici d'estat, nació, escamot o colla, més o menys travats i institucionalitzats. La resta és potser només fum i soroll i febre.

Oblidar, per altre cantó, els temps actuals d'interrallacions estructurals i sistemàtiques de forces, conveniències i interferències que impossibiliten empíricament totals i absolutes autodeterminacions nacionals; així com oblidar els defectes i les espines inherents als grups corporacionals, és l'altra segona història per a aturar-s'hi i entretenir-s'hi. Ni els brasilers, posem per cas, ens seria bo que decidissin només per ells mateixos el seu propi destí, si volguessin industrialitzar, per exemple, el pulmó de l'Amazònia, ni tots els individus som peixets que nedem com qui balla amb melodia celestial dins de la peixera corporativa. Molts i massa sovint són asfixiats o asprament malmenats. Preguntem-ho, si no, a les mores estigmatitzades per senyals d'identitat col·lectiva musulmana traduïda en clitoridectomia a sang freda, en posada de vel d'ignomínia per tapar la suposadament implícita vergonya de ser simplement dona; o preguntem-ho a les geishes, o no sé si xineses, amb els peus embolicats i reduïts a dolorosa miniatura bonaica; o a les negretes amb dos pams de coll allargat i anellat amb vergonyoses argolles de masculisme definidor del sentit de tantes i tantes intocables geografies d'identitat tribal i col·lectiva. Preguntem-ho a qualsevol ment mitjanament clara i possible víctima de l'encotillament en hàbits prefixats, i fins sacralitzats, com termes inamovibles.

No en parlem ja, també, del gregarisme social gairebé tantes i

tantes de vegades traduït en mediocritat d'insipidesa prolongant i prosseguint l'avorrimet de les pautes fades i repetides, o concretat en impotència generalitzada i arrossegada per quotidiana inèrcia i només activada pel ressentiment i l'enveja quan es tracta d'ofegar el dinamisme i la força del subjecte diferent, actiu i creatiu. La societat impotent i estèril, capada de vigor, novetat i cervell, no perdona de cap manera l'individualisme elemental de genialitat i solitud. Ataca, engruna i estrangula. Tothom ha de restar a ratlla, capfermat al mateix eix regulador del llegat comunal dels déus, creences, principis, mèrits generals i definidors establerts com a fisonòmics del grup i paradigmàtics. S'ataca l'individu no adaptable, que s'arrisca en raonament pecaminós i lliure, en exploració solitària, encara que, després de silenciar-lo, simplificar-lo, calumniar-lo, perseguir-lo o martiritzar-lo, sovint s'acabi, això sí, en l'acceptació dels seus valors, encerts i triomfs que, hipòcritament i desvergonyidament, són llavors i després assumits com a mèrits de tot el grup, i com a material per exhibir en la comptabilitat de l'haver corporatiu

del dipòsit cultural i nacional del grup social.

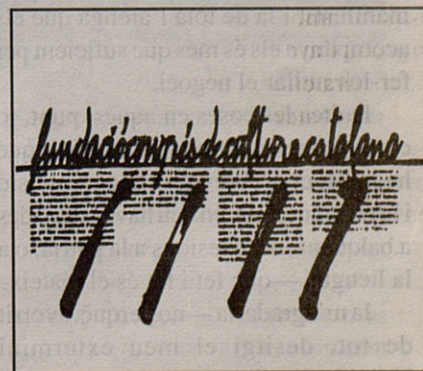
I és sobretot quan l'estol s'exacerba en patriòtica vacuïtat quan pot espetegar el gran espectacle: massa miratges retòrics, entusiasmes banderils, gestos de teatralitat histriònica, massa focs d'artifici, transcendentals d'història capital, multicolorisme i emotivitat incandescent i motius emblemàtics enlluernats i abriguen la tropa. Massa bardissa i endomassada, massa embalum com a refugi d'enredaires, ineptes i incapços, excessiva estimulació per a excitar la patolla travada i compacta que, bruta piconadora, un cop llançada ni els sants del cel controlen ni paren.

Realment quan una societat esdevé bogeria i estultícia, encotillament estatal restrictor, coacció militaritzada per tossuts ideologismes o estaticismes petrificats i definicions identificadores, quan esdevé bloqueig a l'espontaneïtat, la fluïdesa, la llibertat i desimboltura franca de la persona, llavors el millor, bo, sa, convenient i saludable és combatre-la o, si no, trair-la, entaferant-li les més solemnes i ramificades banyes.

Només quan una cultura-societat

viu eximida i feliçment orfe de capdavaners determinadors d'obligatoris models de conformació definidora, i cadascú es dibuixa quan vol, si vol i creu que pot, el propi model particular i peculiar d'acció i decisió, i la llibertat és, sobretot, crítica fins i tot de l'intocable i de la pròpia i mateixa llibertat, del que jo, i tu i tots vosaltres ara deim o puguem dir, llavors sí que acampar dins de l'espai corporatiu no és ja cap inevitable desgràcia. Fins i tot pot ser, si t'ho proposes, una divertida i creativa aventura. □

Setembre de 1991. Esporles.

Que no sigui només com un immens miratge d'ales esteses

RAFEL CRESPI

Crec que ja és ben hora que les forces vives d'aquesta terra mostrin una mica els esperons. (Campus de la UIB: signatura del manifest de la Plataforma Cívica per a l'Autogovern). (Foto: Joana Ma. Adillon)

Permeteu-me la frivolitat, o la frivolització del títol, però m'ha semblat escaient.

Si la nostra situació és arquetípica, com diuen, deu ésser condició necessària dels nacionalisme reivindicatius la proliferació de manifestos, signatures, adhesions i altra literatura per l'estil, per reclamar, per activa o per passiva, allò que de manera natural és ben nostre i alguns, amb la complicitat d'alguns traïdors, s'entossudeixen a negar-nos. Als altres nacionalismes, els simplement reiteratius, els basta produir-ne, de literatura d'aquesta mena, un poc cada molts d'anys. La inèrcia, la dels manifestos, i la de tota l'arenga que els acompanya els és més que suficient per fer-los rutllar el negoci.

Dites les coses en aquest punt, jo com qualsevol altre espectre cívic que hagi viscut i sobreviscut a la transició i la postransició, en deu haver signades a balquena, d'adhesions a la pàtria, o a la llengua —que fet i fet és el mateix.

Jam'agradaria —no perquè, avorrit de tot, desitgi el meu extermini individual o el nostre col·lectiu— que

la meua adhesió a la Plataforma Cívica sigui la darrera que hagi de signar. No és que hi estigui massa esperançat, però aquesta vegada hi ha un element que la fa singular: l'involucrament del món empresarial. Que per primera vegada els empresaris illencs reclamin més autogovern, més competències, menys expoliació econòmica, que siguin, per primera vegada, capaços de fugir de sota les ales del caciquisme —en el sentit més literal del terme—, o de la servitud dels seus hereus—des de Madrid pasten les solucions o apedacen els problemes sense demanar-nos de parer— els partits polítics d'àmbit espanyol, això és una cosa que no s'havia vist mai, sobretot aquests darrers quinze anys.

Crec que ja és ben hora que les forces vives d'aquesta terra mostrin una mica els esperons. Que vulguin reivindicar fermament la seva existència. Hom existeix perquè és diferent d'un altre. Qualsevol afirmació d'existència pròpia passa per l'afirmació d'uns trets que la fan singular respecte de la resta. Si les nostres forces vives, i per tant la nostra societat, volen ésser diferents a la de Cuenca o Badajoz

o Burgos indefectiblement se n'hauran de diferenciar. Hauran d'espigolar i reivindicar aquells trets que la fan singular. Indubtablement la reivindicació de l'idioma com a tret d'identitat més nostre i a la vegada més diferenciat pot ésser l'element clau que edifiqui aquest cos cívic capaç de mantenir la cara ben alta davant el grau de desvergonya i messellisme que han assolit els polítics més votats, i les conseqüències que això comporta. Potser, a la nostra burgesia, li caldrà refer el camí fet fins ara. Si per fer-se un lloc en el món dels negocis, els ha calgut vendre terra i la llengua —autoodi—, ara, per ésser reconeguts com el que són, si no volen ésser víctimes de l'expoli, si volen ésser solidaris però no bàmbols —per dir-ho en paraules textuais d'un dels signants—, caldrà singularitzar-se. I quina eina hi ha més a l'abast per a la singularització? La resposta és unívoca, la llengua. Per a mi és la peça clau, si més no des de la meua particular utopia, per al redreçament nacional. Acceptat que tenim un mateix idioma, el català, i que la cosa no arriba a ésser ni pecat venial, segurament s'esfondraran altres teranyines que ara en forma de fòbiques bubotes enconades de manera ben interessada des de fa anys i panys no ens permeten albirar i decidir la solució més venturosa per al nostre poble. Potser desapareixeran certes pors que des de fa segles ens enconen. Desapareguda aquesta por, aquest arbre que no ens permet veure el bosc, començaran a surar les afinitats: economia dinàmica, desenvolupament, problemàtica comuna etc, etc...

Peraixò m'agradaria que non'hagués de signar d'altre, d'adhesió, que aquesta Plataforma no fos inútil com un immens miratge d'ales esteses... □

Una brega de famílies o una brega de pagesos i senyors?

Conflictes anti-senyorials a Santa Margalida als segles XVI i XVII

ANTONI MAS I FORNERS

A l'entrevista amb Don Joaquim Gual de Torrella, apareguda al núm. 42 d'EL MIRALL, responent a Antoni Quintana, el Sr. Gual de Torrella sembla qüestionar l'existència de feudalisme a la Mallorca medieval i moderna, alhora que afirma que la llegenda del Comte Mal és falsa. Això, dient que, "tot (els enfrontaments entre el Comte de Santa Maria de Formiguera o *Mal* i la Vila de Santa Margalida) és un conflicte entre el Comte de Formiguera i una família que es deia Serra. Era una brega entre famílies, no una brega de pagesos i senyors. Els pagesos i senyors s'enfrontaven al Comte Mal, però no als seus propis senyors".

Porta de l'església de la vila de Santa Margalida. La precedència als actes religiosos va ser una font constant de conflictes entre els Zaforteza i la municipalitat (universitat).

Gual de Torrella sembla seguir ací de ben a prop les conclusions d'Aina Le Senne (1981), a la seva obra "Canamunt i Canavall" segons la qual en realitat els conflictes no constitueixen realment un aixecament antissenyorial, i creu més prudent pensar "que el poble de Santa Margalida no s'alçà,

sinó que l'*alcen* contra les pretensions d'un senyor" i que va ser "mogut, juntament amb els jurats de la Vila i en benefici de tots, pels Comelles i altres nobles més poderosos", de la qual cosa deduïm que per a l'autora, les causes últimes del conflicte serien els afers de Canamunt i Canavall.

Bona part de la seva tesi es basa en les vinculacions a les banderies de Canamunt i Canavall d'un dels principals opositors del comte, Antoni Serra de Comelles, ciutadà militar, veí de Santa Margalida.

Abans de tot cal aclarir que si s'entén per feudalisme un sistema

sòcio-econòmic i no un conjunt d'institucions feudovassallàtiques, la naturalesa feudal de la societat implantada amb el Repartiment ens sembla prou clara.

Al nostre parer, com s'intentarà demostrar a les tires que segueixen, els conflictes entre els Zaforteza, després Comtes de Santa Maria de Formiguera, i la Vila de Santa Margalida revesteixen un clar caràcter antissenyorial, independent, i molt anterior als fets de Canamunt i Canavall. Uns conflictes que cal emmarcar dins l'ofensiva senyorial, de característiques molt consemblants, que patiren juntament amb Santa Margalida varis pobles mallorquins, com Artà i Lloseta, durant el segle XVII. Aquesta ofensiva donà lloc a una resposta i a unes formes de resistència que podríem qualificar de comunes entre aquests pobles, i els afers de Santa Margalida en constituïren només l'exemple més sorollós, sobretot per mor del recurs a la violència, tant per part dels senyors com dels habitants de la Vila.

Ací només ens referirem breument a aquests conflictes, assajant-ne la seva caracterització, com a primer avanç d'una recerca més ampla que estam duent a terme.

Tot i conèixer-ne referències del temps de les germanies, durant les quals els habitants de Santa Margalida causaren grans destrosses a la hisenda dels Zaforteza, podem fixar la cronologia dels conflictes dins d'un període que comprèn aproximadament de 1562 fins devers 1670.¹

Aquests conflictes no es donaren tan sols amb els Zaforteza, la família del Comte Mal, sinó també amb els Torrella, senyors de la baronia del Comte d'Empúries a Santa Margalida. Així mateix, cal dir que els conflictes contra els Torrella no assoliren mai la virulència dels de la família Zaforteza.

A la Santa Margalida d'aleshores era evident el pes del règim senyorial, el predomini socioeconòmic de la noblesa i la gran explotació que patia la majoria de la pagesia margalidana. El 1578 la noblesa posseïa la pràctica totalitat del domini directe o cavalleries² i devers el 40% del valor

Miniatura del "Llibre dels Privilegis" que recull l'acte d'atorgament de franquícies per part de Jaume I (Arxiu Històric de Mallorca).

del domini útil. Els senyors de les cavalleries s'apropriaven de la part de la collita i de les rendes de les famílies pageses, part que componien els delmes, les tasques i les gallines o censos al·lodials. A més exercien jurisdicció civil sobre els habitants de les seves cavalleries nomenant per a això oficials i batles encarregats d'aqueixes feines.

D'altra banda, els habitants de Santa Margalida no constituïen pas un grup homogeni. De 330 persones que tenien béns immobles, 201 (55% del total) només posseïen el 7% del valor del terme. Cal suposar que a aquests no els quedava altre remei que llogar-se per missatges a les possessions o llogar rotes o trossos de terra. Mentre, la mà major o margalidans amb més de 1.000 lliures de patrimoni (el 9% dels posseïdors), monopolitzava el 28% del valor del terme.

Les famílies nobles que protagonitzaren els conflictes amb la Universitat i la vila de Santa Mar-

galida, els Zaforteza, senyors de les cavalleries de Santa Margalida, Hero, Maria, Alcudiola i Castellet, i els Torrella, senyors de la Baronia del Comte d'Empúries, eren els principals senyors del terme, alhora que eren també els principals censualistes³ de la comunitat, cosa que accentuava la dependència dels margalidans envers aquests senyors.

Les pretensions dels Zaforteza i dels Torrella eren bàsicament de dos tipus: augmentar el muntant de les rendes feudals que suposaven els lluïsmes, les gallines al·lodials, els delmes i les tasques, i, d'altra banda, controlar el poder municipal o usurpar-ne les seves funcions, a més d'intentar obtenir la jurisdicció total, mer o mixt imperi⁴, sobre la Vila. Això els hagués proporcionat un poder de coerció sobre els emfiteutes molt major del que gaudien fins aleshores. Els senyors, per a aquest fi, se servien d'arguments legals, intentant reviscolar antics privilegis, inventant-los, o, en els cas

del Comte Mal, institucionalitzant *de facto* les seves pretensions usant la violència com a forma de coerció.

Per això agredia, de vegades fent servir els seus atributs jurisdiccionals, als que s'acollien a la jurisdicció reial i als mateixos jurats de la universitat de Santa Margalida (càrrecs del govern o consell municipal).

A tall d'exemple podem servir aqueixes paraules d'una assemblea del consell de Santa Margalida:

...el Conde de formiguera i el senyor asbert fuster diuen qui volen fer la justícia els mateixos per les mans,... diuen que per ells no hi ha justícia i així nos volen matar a tots los jurats i altres de la villa.

La resistència de la comunitat a aqueixes pretensions, encapçalada pels veïns més benestants, es

vehiculava per mitjà de la universitat, adoptant la forma de denúncies a les autoritats, normalment al virrei, plets en contra les pretensions dels senyors, tant a l'Audiència de Mallorca com a la cort del rei a Madrid, i l'ús de la violència física.

Els jurats i advocats de la Vila denunciaven les pretensions dels Zaforteza i dels Torrella com un canvi del costum, com un ús nou introduït pel senyor que anava en perjudici de la comunitat, en contra de la justícia, i en contra la jurisdicció i rendes del rei. Es denunciaven en termes semblants tant els intents d'augmentar la jurisdicció, que

lo balle de les cavalleries conega i tenga juradictió criminal en esta vila "us que ad fusionem sanguines" i... dites coses van en tant gran

detriment de la Real jurasdictió com se deixa considerar i dels moradors de esta nostra vila

o d'usurpar part de les prerrogatives del poder municipal:

lo balle de la baronia i de la cavalleria s'hagen usurpades coses universals com els talls de la vila, particular que deu a la vila per talls, collectors, clauaris, de la ciutat, drets universals et alis.

com els d'augmentar les rendes:

les tasques i delmes que prenen ací los senyors de les cavalleries y baronia se son empleades mal i injustament en voler prendre tasca de 7 1/2 una i lluisme de tres una lo que entenem que és mal empleat i que no tenen actes ni força ninguna per a prendre dits lluismes ni tasques.

o gests de caire aparentment — només— simbòlic com ara fer portar vara al batle de les cavalleries, cosa que només podien fer els batles reials, *fer aportar (el senyor) vara per dins dita Vila real a son batle de marrera i no es coneix qui és lo batle reial ene dita Vila en gran dany de la jurisdicció real*

o com intentar precedir al batle reial i als jurats dins la Vila i als oficis religiosos

a instancia del Egreui comte de Santa maria de formiguera s'han obteses lletres de sa Ilustrísima Senyoria i R. C. de que dit conde preisca lo balle Real de sa magestat de nostra vila així en la isglesia com en qualsevol altre lloch

Tot i l'aparent conservadurisme d'aqueixes formes de resistència, cal fer especial esment que només es defensaven aquells costums que suposaven un fre a la ingerència del senyor en la vida de la comunitat, o que la beneficiaven. Pensam que cal entendre en aquest sentit les invocations al caràcter de "vila real", a l'administració i jurisdicció reals, i no com l'acceptació cega de la figura del rei com una mena de "redemptor laic". Cal tenir en compte que la jurisdicció i administració reials eren exercides per membres de la mateixa comunitat en representació d'un poder que romania relativament llunyà. Un poder reial que contrastava amb el continu

Un racó del barri de Santa Clara, a Palma, devora Can Formiguera, no gaire diferent de com devia ser al s. XVII. (Fotografia de Vicenç Matas, a "La ciutat i les ombres".)

control i coerció exercits pel senyor i els seus oficials, i que era qui, en darrera instància, decidia qui tenia la raó en els plets. D'aquí que als jurats i als advocats de la universitat els interessàs aparèixer als plets i als llibres de determinacions com a lleals súbdits, oprimits pels senyors en defensar els interessos dels seus reis, de vegades en un to que sembla esser intencionadament victimista:

“de cada dia com vosses mercès veuen se va perdent la jurisdicció del rey nostre senyor i se va amplificant i estenguent la de les cavalleries que te ara don pedro ramon saforteza, procurador real que es avui en dia, i assò se fa per ell ser home poderós i nosaltres no gosarli resistir, per ser cada un de per si pobres homens i los demás estarli obligats i serli deutors; i assò que no podem fer cada un en particular es molt gran raó que ho fassa tota la vila i si no ho fem i sa magestad ho enten nos donara carrech, per hauer-nos consentit que es perdès la jurisdicció i la prengues persona a qui no toca, i així sien seruits vosses mercès... aconcellarnos lo que els pareix que fessem, i així porque no es fassa per... descarrech de nostres concientes”.

A més, hi ha indicis significatius per a suposar que els jurats i els advocats, a part de defensar els costums de la vila, n'inventaren o en restauraren d'altres que afavorien al poble, tant pel que fa a les rendes com a la jurisdicció senyorial.

Observam també que de vegades els jurats i el poble, potser conscients de la seva força, es neguen a assumir part dels drets senyorials. D'aquesta manera, s'impedirà mitjançant amenaces o agressions que els batles dels Zaforteza exerceixin la seva jurisdicció.

El 1630 els jurats congregaren a “cabildo a toda la población en forma de concejo y determinaron en él no obedecer las letras reales que promolgaba el baile Baronal”.

Cal esmentar també la influència que degueren tenir els advocats de la universitat en els jurats, a l'hora de prendre aquests consciència de la seva situació i de les possibilitats de

resistència que els oferien la llei i el costum. Per exemple, si els jurats argüien que les pretensions jurisdiccionals de mer i mixt imperi dels Torrella i dels Zaforteza no eren vàlides per anar en contra del privilegi d'Unió de Mallorca a la Corona d'Aragó, era un argument sens dubte proporcionat pels advocats.

L'ús de la violència com a forma de resistència o de pressió no comença a documentar-se fins al segle XVII, i sol emprar-se com a mesura coercitiva per obligar el batle de les cavalleries a renunciar als seus atributs jurisdiccionals o a l'abandó de l'ofici. De vegades els batles senyorials només seran agredits, d'altres seran assassinats a punyalades i arcabussades.

L'aixecament armat contra el comte només es produí excepcionalment, com després de l'assassinat del síndic del poble Baltasar Calafat. En aquella ocasió fou dirigit pels jurats, que anaven pels carrers alçant la població, fins i tot amenaçant els qui no volien seguir-los:

el bayle y los quatro jurados... convocaron toda la gente de la Villa yendo por las calles alsando la villa y amensando de tirar a los que no querian seguirle, y assí llegaron con mucho concurso al molino donde estaba Miquel Font Braga.

Aquest, un antic oficial del comte, fou assassinat a punyalades i arcabussades davant les portes del seu molí. Després fou assaltat el casal o Palau del Comte i registrades les cases dels *amigos del conde*.

y que luego tocando una trompeta se fueron de tropel con mucho alboroto a la casa del conde y le hizieron abrir por fuerza y la reconocieron toda, y yo des de la casa donde estaba vi el tropel de gente y alboroto.

Pel que es dedueix dels documents, existia al poble un petit nombre de persones relacionades amb els Zaforteza per vincles de feina (batles, majorals, etc.) que n'eren partidàries, anomenades com de *la parcialidad del Conde* o *amigos del conde*.

Aquests, en referir-se a la resta, a la majoria de la Vila, els esmentaven com els que *eran en favor de los de la villa y de contraria parcialidad del*

conde. Molts dels de *enfavor de los de la Villa* pensaven que si el baule Juan Tous huiessent venido hallí huiessent muerto al conde y despues aca (a la Vila) *he hoydo a decir a algunos hablando del Conde que si en dicha ocasion huiessent muerto el Conde ahora no tendrian pleytos con el, mostrando en su modo tener sentimiento de que entonces no se huiessent hecho algun exceso contra el*. És a dir, els sabia greu que no haguessen mort el Comte o que no l'haguessen agredit aleshores.

Per molt que els jurats en alçar la població amenaçaven a qui no es volgués unir a ells, és realment simptomàtic l'èxit que tengué la seva crida: es parla de *un gran concurso de gente*, o que s'havia alçat *toda la gente de la villa*, o que enrevoltant el molí de Font Braga hi havia *una infinidad de hombres, sobre una paret havia mas de cien mugeres y muchos muchachos* i que del molí *se fueron a cassa del conde con escuadron formado y un trompeta diciendo muera muera el conde y sus aliados y sequaces*.

Al nostre parer, sembla clar que la gran majoria dels margalidans d'aleshores sentia —potser no els quedava altre remei— els seus senyors, els Zaforteza, com l'enemic comú, amb interessos contraposats als del conjunt de la Vila. Un enemic comú contra el qual s'aglutinaren, durant mes de 100 anys, els interessos de la majoria d'habitants de Santa Margalida que tot i estar lligats entre ells per relacions d'explotació, eren tots inferiors en estament als senyors, i subjectes a les mateixes pretensions per part d'aquests.

La resistència de la comunitat després de llargs i sorollosos plets, aconseguí a la llarga els seus propòsits: evitar que els senyors augmentassin les rendes i les seves prerrogatives jurisdiccionals. D'altra banda, sembla que el poder coercitiu dels senyors quedà seriosament dibilitat d'ençà dels enfrontaments. Per exemple, un cop closos els plets, el Comte Mal denunciava que *no tiene bailes en sus cavallerias, ni se administra justicia en ella* i que estava *pereciendo, sin*

El centre històric de Santa Margalida manté la mateixa distribució de carrers de quan s'hi esdevenien les tempestuoses relacions entre la vila i el comte.

poder cobrar un real de sus rentas, porque toda su hacienda consiste en las que tiene en la villa de Santa Margarita.

Tot i això, cal fer especial esment en els efectes dels conflictes, que foren nefasts per a la hisenda municipal i les economies pageses. Els llargs anys de plets causaren l'endeutament creixent de la universitat que es traduí en un increment de la pressió fiscal sobre els veïns: *aquesta vila esta en lo ultim grau de miseria ocassionada dels inmensos plets que ha tingut amb dit Conde de que encara paga mes de 1.500 lliures de cens* (1657). Les conseqüències foren la minva de la mà major (pagesos benestants) i l'agreujament de la situació dels petits posseïdors i dels jornalers. Això, i la violència feudal causaren el despoblament de Santa Margalida, des de principis del segle XVII: *Per tenir lo noble donzell Ramon Çafortesa certes cavalleries en lo terme de dita Vila (Santa Margalida) jurisdicció llimitada... ell i sos auditors sempre*

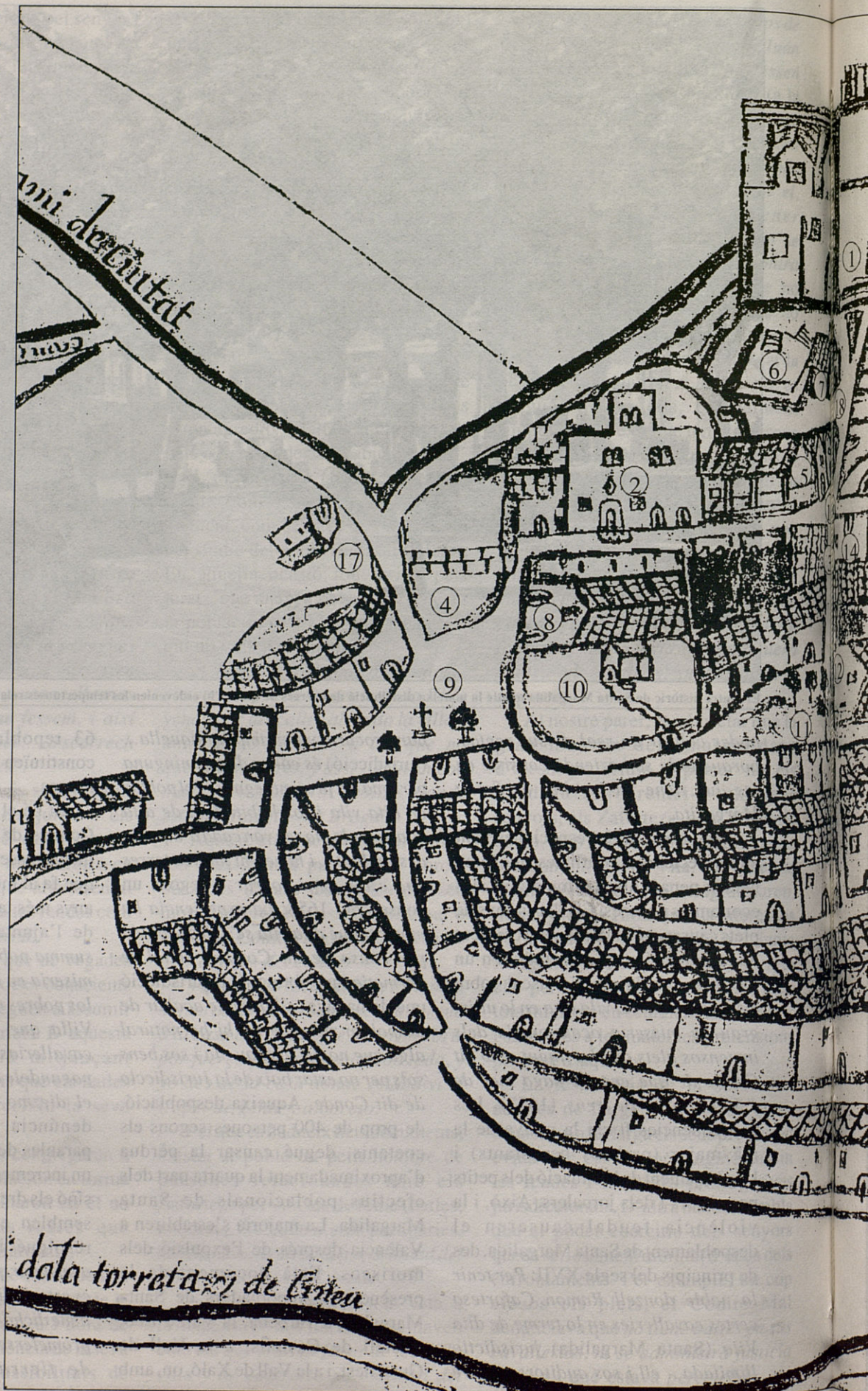
han procurat voler ampliar aquella... (jurisdicció) és causa de que ninguna persona del present regne se vol poblar en dita vila i los habitants de dita vila de cada dia sen van cada d'aquella despoblant... i haver-hi moltes terres que estan sens conrar o segons un consell del 1658: La experiencia ha mostrat que dita vila se's despoblada per causa de dit Conde i si tal se permetia (que obtingués la jurisdicció que demanava) s'havia de acabar de despoblar per que no hi ha natural algú que no deixàs aquella i sos bens sols per no estar baix de la Jurisdicció de dit Conde. Aqueixa despoblació, de prop de 400 persones segons els coetanis, degué causar la pèrdua d'aproximadament la quarta part dels efectius poblacionals de Santa Margalida. La majoria s'establiren a València després de l'expulsió dels moriscos. Està documentada la presència de repobladors de Santa Margalida a Tàrbena, la Vall d'Ebo, Castell de Castells, a la Vall de Guadalest, i a la Vall de Xaló, on, amb

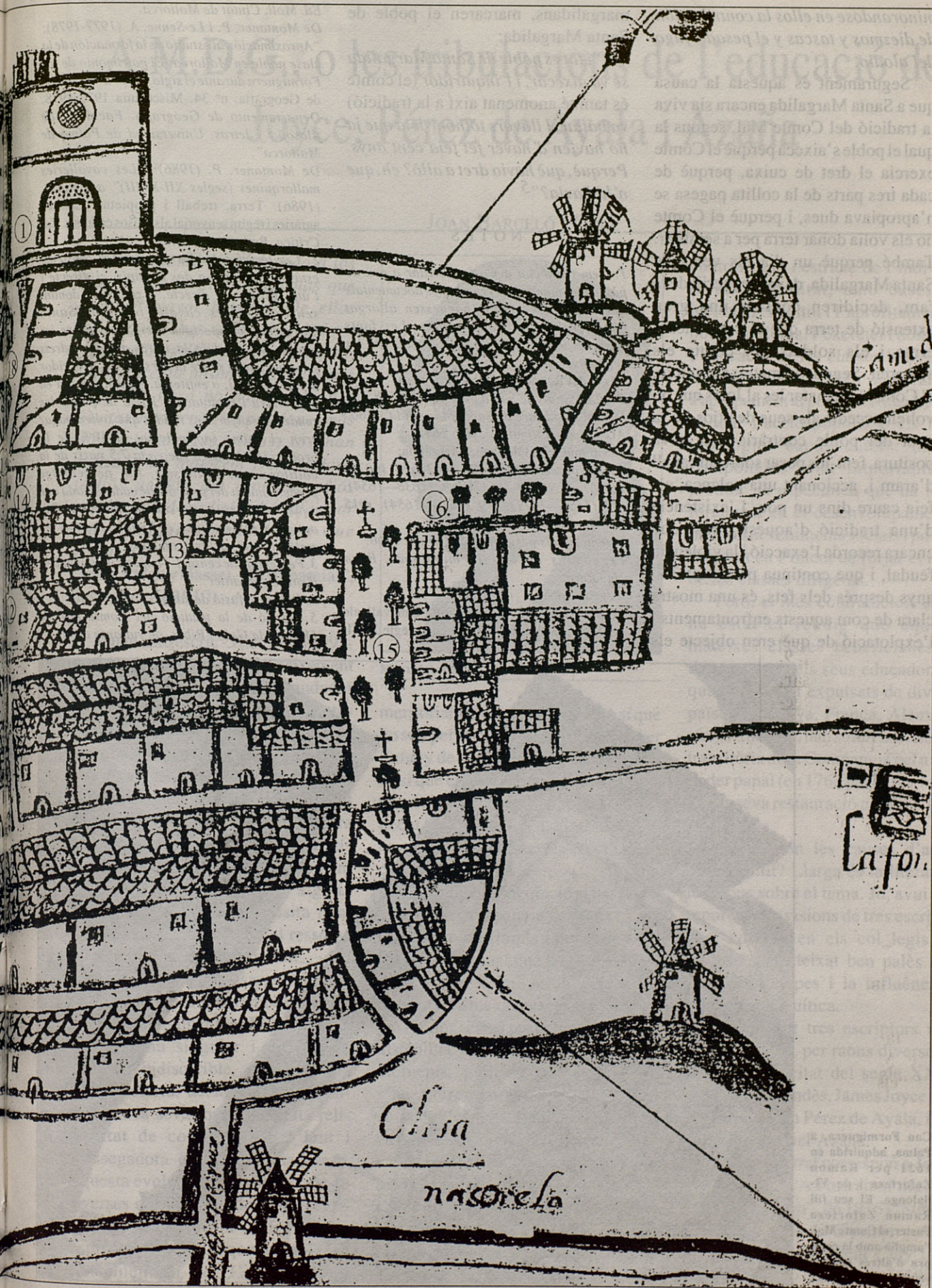
63 repobladors, els margalidans constituïen la meitat dels pobladors illencs.

Si bé el poder jurisdiccional dels Comtes de Formiguera sembla que quedà ressentit, no passà el mateix pel que fa al muntant de les rendes. Cent anys més tard, al 1780, en un consell de l'ajuntament es denunciava *la summa pobresa y el infeliz estado de miseria en que se hallan constituidos los pobres moradores de esta nuestra Villa que posehen tierras en las cavallerias del Conde de Formiguera pagandole de la cosecha de sus frutos el diezmo y la tasca.* El to de la denúncia, però, ha canviat. Les paraules del regidor ja no denuncien un increment arbitrari d'aquests drets sinó els drets mateixos. Uns drets que semblen esser qüestionats, car es resolgué iniciar plets per tal de *averiguar que especie de contribución es esta de diezmo y tasca y que derecho tiene dicho Conde para percibirle i por prometerse (...) muchos posehedores de tierras grandes utilidades*

Fotocòpia parcial del mapa del s. XVII, de la Vila de Santa Margalida. Aquest mapa, de l'arxiu particular de don Guillem Santandreu, és una joia de la cartografia mallorquina. La seva precisió i la riquesa toponímica són excepcionals.

1. Iglesia. (Els intents dels Zaforteza de precedir als jurats dins l'església fou una font important de conflictes.) 2. Casa del Conde. (El palau del Comte. Ací es localitzava la cúria del Comte, on els seus oficials feien justícia i s'hi recaptaven les rendes feudals.) 3. Carnissaria Vella. 4. Trast del mirador de la Vila o era. 5. Porxo de la Vila. 6. Fossar. 7. Casa de la Vila. 8. La Rectoria. 9. Plassa del Cardessar. 10. Lo clos de la Rectoria. 11. Plaça de tres lladoners. 12. Casa de Joan Fluxa. 13. Carrer dels negrins. 14. Casa de Seb^a. Moragues. 15. Plassa del Pouas. 16. Carnisseria nova. 17. La costa del Alouer. 18. Carrer de la Iglesia que abaixe a la plassa del Porxo. 19. La Plassa Real del porxo de la Vila. (Al caire alt esquerre, la forca. Segons la tradició, el Comte Mal hi feia penjar "els qui li feien contrari". Al baix dret, el raval dels Molins. En un d'aquests molins fou assassinat Miquel Font Braga, oficial del Comte, pels habitants de Santa Margalida.)

minorandose en ellos la contribución de diezmos y tascas y el pesado yugo del alodio.

Segurament és aquesta la causa que a Santa Margalida encara sia viva la tradició del Comte Mal, segons la qual el poble s'aixecà perquè el Comte exercia el dret de cuixa, perquè de cada tres parts de la collita pagesa se n'apropriava dues, i perquè el Comte no els volia donar terra per a sembrar. També perquè un dia els veïns de Santa Margalida, davant el perill de la fam, decidiren conrear una gran extensió de terra que el comte tenia erma i els soldats del comte els atacaren. Segons la mateixa tradició, el Comte feia matar les al·lotes que no volien accedir als seus desitjos i a la gent del poble contrària a la seva positura, fent-los posar sobre un cavall d'aram i, accionant una palanca, els feia caure dins un pou. L'existència d'una tradició d'aquest tipus, que encara recorda l'exacció i la violència feudal, i que continua persistent 350 anys després dels fets, és una mostra clara de com aquests enfrontaments i l'explotació de què eren objecte els

margalidans, marcaren el poble de Santa Margalida:

*"i tot es poble de Santa Margalida se va aixecar, i l'inquiridor (el comte és també anomenat així a la tradició) va ballar. I llavors tothom deia que ja ho havien d'haver fet feia cent anys. Perquè, què havia dret a allò? eh, que n'hi havia?"*⁵

NOTES

1. Hem renunciat ací a fer constar a peu de pàgina les nombroses referències documentals que hem usat, perquè haguessen allargat considerablement aquests fulls. Les fonts bàsiques usades per a aquest treball són les següents:

Arxiu del Regne de Mallorca:

D-1252. *Stims de Santa Margalida*. 1578.

D-1280. *Cadastré de Santa Margalida*. 1580.

AU-Criminal lligall IV. 105. 1647.

Arxiu municipal de Santa Margalida:

Divisió primera n°3 (1579—1602), n°4 (1602—1618), n°5 (1619—1637), n°6 (1638—1654), n°7 (1654—1671), n°9 (1629—1654), n°15 (1775—1809).

Inventari dels pergamins de l'arxiu. 1760.

Pergamins de l'arxiu municipal. *Fora signatura*.

Vegeu també:

Le-Senne, A. (1981): Canamunt i Canavall. els conflictes socials a Mallorca en el segle XVII.

Ed. Moll. Ciutat de Mallorca.

De Montaner, P. i Le-Senne, A. (1977-1978): "Aproximación al estudio de la formación de la clase noble en Mallorca: El patrimonio de los Formiguera durante el siglo XVII" a "Trabajos de Geografía, n° 34. Miscelánea 1977-1978. Departamento de Geografía. Facultad de filosofía y letras. Universidad de Palma de Mallorca".

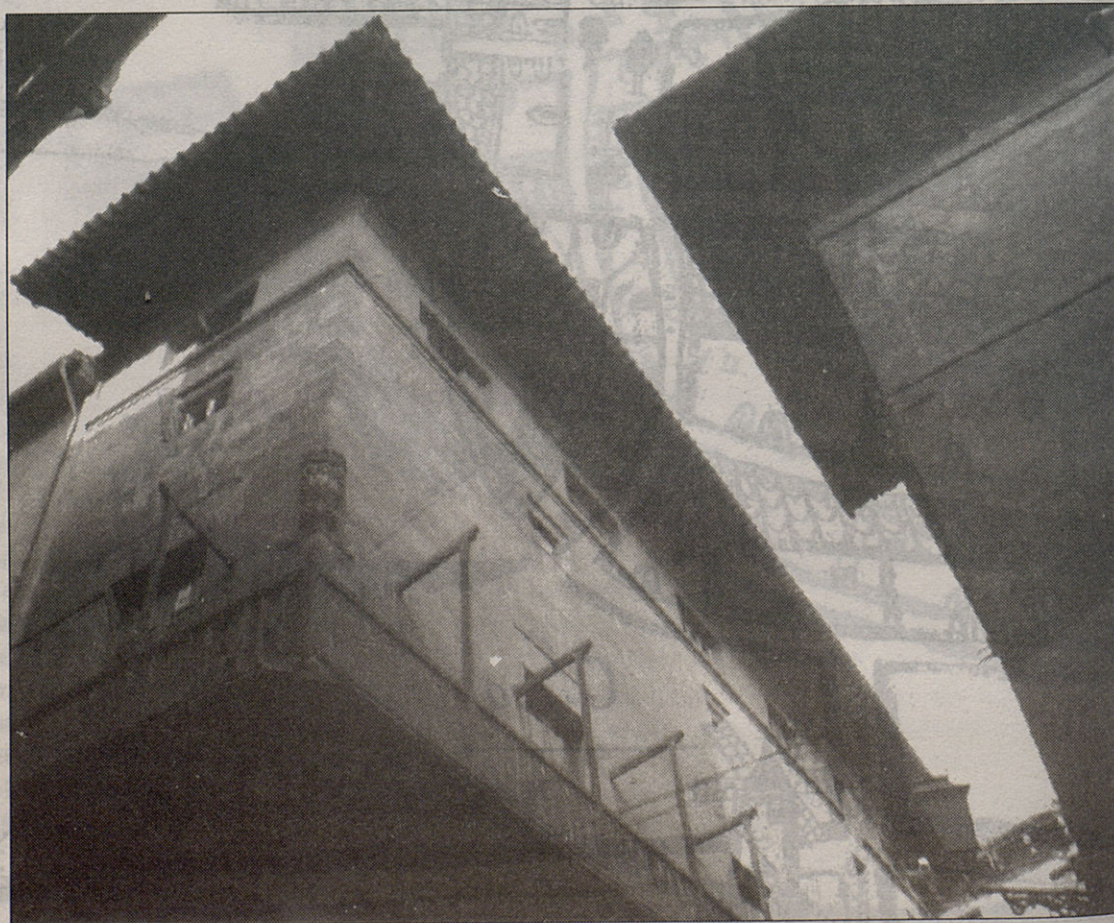
De Montaner, P. (1986): "Les cavalleries mallorquines (segles XII-XVIII)" a V.V.A.A. (1986): Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països catalans. Ed. Crítica, Barcelona. Ps 42-65.

2. Les terres tingudes en règim d'emfiteusi estaven subjectes a dos dominis, el directe i l'útil. El domini directe, a zones de domini senyorial, dites cavalleries, com Santa Margalida, comportava certs drets sobre les rendes que produïa la terra, així com drets jurisdiccionals sobre la persona del posseïdor del domini útil, o enfiteuta. Aquest era qui en gestionava l'explotació i havia de pagar les rendes al senyor. Les rendes que solien pagar eren el delme (normalment el 10% de la producció), la tasca (de cada 7,5 parts de la collita, una), el lluïsm, (un percentatge predeterminat del preu del bé cada vegada que aquest es venia), els censos (quantitat fixa anual) i les gallines al·lodials, import en metàl·lic que variava cada any.

3. Perceptors de censals—imposicions anuals—d'origen creditici

4. Fins a l'efusió de sang.

5. Versió de la tradició del Comte Mal de Margalida Gaià i Ribes, de vuitanta anys.

Can Formiguera, a Palma, adquirida en 1621 per Ramon Zaforteza i de Villalonga. El seu fill Ramon Zaforteza Fuster, el Comte Mal, l'amplià amb la compra d'altres edificis veïnats.

A.M.D.G., o les tribulacions de l'educació de Joyce, Pérez de Ayala i Azaña

JOAN BARCELÓ I COLL

"Los jesuitas han educado a los hijos de las familias españolas que viven en mayor holgura. De ellos tenían que haber salido los hombres constructores de la cultura nacional, productores de un ambiente culto más profundo. Pero no han salido: los jesuitas mordiendo las porciones más energicas de sus almas, los han utilizado ad majorem Dei gloriam. ¡Adiós unidad del espíritu, adiós impetuosidad cordial, adiós afán por hacer mejor el mundo en que vivimos!"
(José Ortega y Gasset, "El Imparcial",
diciembre de 1910).

Quan això escric -31 de juliol 1991- és el dia del Vè centenari del naixement de Sant Ignasi de Loyola, el fundador de la Companyia de Jesús ("Societas Jesu", SJ). Fullejo la premsa del dia i hi trobo diversos articles i comentaris referits al cas. Alguns són hagiogràfics i circumstancials, altres simplement descriptius i anodins, qualcun mostra una vena crítica amb algun matís d'originalitat. També l'esdeveniment ha servit de tema per a alguna Universitat d'estiu, amb visita reial inclosa. Però, en conjunt, el ressò ha estat pobre, oficial i esmoreït.

Què en podem pensar, cinc-cents anys després, de l'empremta ignasiana i de la seva Companyia? El personatge va ser prou singular i proveït de l'energia indiscutible, amb una vida contradictòria, accidentada i abrindada en la seva joventut i una religiositat de convers, impel·lent i abassegadora en la seva maduresa. Aquesta evolució queda reflectida en diverses obres ("Relato del peregrino", "Autobiografia", "Ejercicios Espirituales", etc.) que ni pel seu pensament ni per l'estil no són

Manuel Azaña.

meritoriament destacables, però sí que ho són per la seva actitud reactiva i per l'afany de guia espiritual d'ànimes en crisi que els va empremtar. L'examen de consciència i les tribulacions del pecat són una peça clau del seu "evangelisme" ferreny, actiu i escorcollador.

Difícilment l'evolució al llarg dels anys de la Companyia de Jesús es pot veure com un simple i pur reflex del caliu fundacional que li atorgà Ignasi de Loyola. S'ha perdut molt del franciscanisme de base, s'ha mantingut l'amor i el zel pel deure, l'ordre, la disciplina i la jerarquia i, en molts moments, molt característicament, s'ha incrementat la introspecció anímica, l'estudi i l'anàlisi dels mitjans en funció de la finalitat. Aquesta última característica, per a molts, es pot assimilar al maquiavelisme i a l'oportunisme interessat. Així no és estrany que els pares S.J. hagin tingut sempre enemics. D'educació fina i esmolada, els jesuïtes són avesats al

control rígid i estricte de l'individu i la seva finalitat, amb bases que inclouen el cultiu i l'aprofitament del poder de Roma, l'exercici i domini de l'educació de les classes benestants, la inspiració política ambivalent i l'apropament al poder econòmic, sense oblidar l'acció popular o els fronts ideològics capdavaners: tot són components prou importants per produir un espècimen que ha influït fortament en el desenvolupament de molts esdeveniments socials i polítics, sobretot en l'intent de forjar el tremp de les classes dirigents.

Però, el més contradictori del fet ha estat el rebuig que aquestes mateixes classes beneficiades han tingut envers els seus educadors, els quals han estat expulsats de diversos països (Espanya, França, Alemanya, etc.) o, fins i tot, han sofert la dissolució transitòria de la Companyia pel mateix poder papal (en 1763 per Climent XIV fins la seva restauració per Pius VII en 1814).

Quines són les causes d'aquest contrasentit? Llarga és la literatura i les raons sobre el tema. Jo, avui aquí, reportaré les visions de tres escriptors que, educats en els col·legis dels jesuïtes, han deixat ben palès en la seva obra el pes i la influència de l'educació jesuítica.

He escollit tres escriptors molts representatius, per raons diverses, de la primera meitat del segle XX. Es tracta d'un irlandès, James Joyce, d'un asturià, Ramón Pérez de Ayala, i d'un castellà, Manuel Azaña.

El lloc central correspon a Joyce i a la seva obra "A Portrait of the Artist as a Young Man", de 1916 ("Stephem Hero" va ser la seva primera versió, publicada pòstumament l'any 1944). Juntament amb "Dubliners" (1914) és

un dels meus llibres preferits de l'obra primerenca de Joyce. Després vindran "Ulysses" (1922) i "Finnegan's Wake" (1939) que mostren, més meàndricament i amb gran joc mental, el domini crític i sorprenent de la llengua, de la tècnica expressiva i dels seus límits per capbussar-se, amb deliquescència, en els mots i mostrar un lirisme descarnat, fet d'amor i d'acidesa, ironia reblada i sarcasme d'exiliat, ple de l'entrellat de la seva Irlanda i dels seus fantasmes interiors.

A "Portrait..." Joyce ens descriu, amb afinament lúcid, complex i subtil, els anys d'estudi en un col·legi de jesuïtes (va estudiar en el famós Belvedere College, de Dublín) i mostra la fragilitat de la sensibilitat adolescent, la turbulència de les seves crisis i la progressiva afirmació de la seva personalitat feta d'amor a la vida i a l'art. Empra un llenguatge precís, ple de malícia soterrada i delicadesa expressiva, que logra una difícil intensitat al sondejar els espais de solitud interior. Sàtira i misticisme proporcionen unes de les millors pàgines en descriure els "exercicis espirituals" ignasians.

La vida interna del col·legi, la duresa del mètode educatiu, la rigidesa i la gravitació de la religió en la catòlica Irlanda, el sentiment de culpabilitat, el pes de la rutina i de la tradició, les dificultats en i amb la família, els primers viarans de la sexualitat punyent, el desvetllament de les crisis religiós-místiques i el descobriment sobtat, davant el mar i uns genolls femenins, de l'atracció per la vida, tot són components que donen calidat, vivor, impuls entusiàstic i realitat a aquesta obra clau dels anys de formació i aprenentatge d'un esperit tan fi, complex, contradictori, polièdric, sensible i intel·ligent com és el cas de Joyce.

En la mateixa època, sis anys abans (1910), Ramon Pérez de Ayala recollia en una novel·la primerenca, "A.M.D.G. La vida en los colegios de jesuitas", les seves experiències de l'educació rebuda en dos col·legis de jesuïtes (San Zoilo, a Carrión de los Condes, i la Inmaculada, a Gijón). Hi ha fortes diferències entre aquesta

novel·la i la de Joyce. Pérez de Ayala té un estil més fred i sec, sense a penes passió, d'un lirisme esmerilat, dur i sarcàstic. Més que el despertar intel·lectual del vailet com era el cas de Joyce, Pérez de Ayala ens descriu les relacions entre els companys, el tarannà humà (o inhumà) i, sobretot, els mètodes educatius dels diferents professors (la inflexibilitat del rector, la duresa, libidinositat i inhumanitat del pare Mur, la bondat, mollesa i misticisme malaltís del pare Sequeros, la vàlua científica, esperit crític i consegüent marginació

del pare Atienza, etc.). Amb gran agudesia crítica, l'obra recalca i magnifica la hipocresia de l'educació jesuítica, la severitat i inhumanitat, la falta de veritable cultura i sentit cristià en contraposició a la teatralitat religiosa i, en el fons, l'humiliació com a procediment per redreçar i emmotllar la personalitat. En conjunt és una de les crítiques més ferotges que des d'un esperit liberal i instruït s'han dirigit al jesuïtisme educatiu, que, en definitiva porta el protagonista i el pare Atienza, el més científic i més valuós professor, a fugir d'aquella estreta comunitat de religiosos.

De Manuel Azaña i "El jardín de los frailes", publicat el 1926, ja en vàrem parlar en un article anterior (EL MIRALL, núm. 43). Diguem així, només, que de les poques obres literàries que va escriure Manuel Azaña, potser aquesta és la que transpuja una major vivacitat d'expressió i gràcia estilística, tant pel seu contingut com pel ritme i cisellament de la prosa acerada i conceptista que, amb forta empena expressiva i energia interior, descriu el món tancat de El Escorial, on va estudiar. Sense necessitat de recórrer a la paròdia i amb una imatgeria precisa ens presenta el quadre educatiu del centre, la inserció del protagonista dins aquell

CHESTER G. ANDERSON

JAMES JOYCE

COL·LECCIÓ PERE VERGÉS DE BIOGRAFIES

CAIXA DE CATALUNYA

editions
62

conjunt i els seus problemes humans i religiosos. Destaca sobretot la descripció del descobriment del paisatge castellà i la fase d'amarament místic del protagonista. El rerefons, com en els altres autors esmentats, també és pessimista, àcid i summament crític.

Actualment, a la fi del segle, la societat ha canviat fortament la mentalitat i els costums, el tipus de religiositat i vida interior, i els sistemes educatius, inclosos els propis dels col·legis de jesuïtes. Però no tant com sembla aparentment. Rutina, mediocritat, hipocresia, oficialisme, oportunisme, ambició rampant, falta d'independència, de llibertat i de veritable cultura, dogmatisme, fanatisme, gregarisme i molts altres "ismes" formen encara la cadena que grava la vertadera educació, que ha de ser més oberta al coneixement de la realitat i de la seva riquesa, variació, gradació i complexitat; ha de saber mantenir l'ideal i el desig de millora i de perfeccionament i ha de dotar els seus deixebles amb l'afany d'aprendre i amb les "eines" intel·lectuals, culturals i morals que permetin conèixer el món, les seves lleis i circumstàncies i trobar-se a si mateixos per poder-se inserir feliçment i vocacionalment en l'entorn vital. En definitiva, el repte etern de l'educació. □

Antoni Nadal:

Els joves historiadors mallorquins

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

Antoni Nadal i Soler va néixer a Palma l'any 1958. El començament dels seus estudis de Dret va coincidir amb la fi de Franco. Ha estat membre del consell de redacció de *Lluc* i d'*El Mirall*. Ha publicat prop d'un centenar d'articles i treballs (de crítica literària, sobre la universitat i l'autonomia política, biografies...). També s'ha editat quatre reculls de poemes. Com a historiador, ha publicat els llibres *El Primer de Maig a Palma (1890-1936)* i *El Primer de Maig a Mallorca (1937-1989)* (Palma 1990).

- Parla'm dels teus treballs i projectes d'investigació

- Per diverses circumstàncies, jo no sé si intransferibles, l'any 1983 vaig estudiar la presència de Karl Marx dins la societat mallorquina anterior a la guerra del 1936, aprofitant que aquell any es commemorava el centenari de la seva mort, i que la revista *Lluc* li volia dedicar un número. Més d'una vegada m'havia demanat per quina raó els llibres que tracten de la història mallorquina contemporània ignoraven la presència Marx a l'illa. ¿És que la societat mallorquina el desconeixia? Per donar

Antoni Nadal.

resposta a aquesta qüestió, vaig començar l'estudi esmentat. No m'interessava tant conèixer l'eventual influència de Marx sobre la societat mallorquina com d'aclarir si l'obra marxiana havia arribat a aquesta illa i, en el cas afirmatiu, per quins conductes. Per falta de temps, vaig haver de limitar-lo a l'estudi de la presència de Marx en *El Obrero Balear*. Però, amb tot i això, crec que hi havia uns factors que em garantien l'enfocament i la utilitat de la recerca. *El Obrero Balear* va sortir setmanalment per espai de trenta-sis anys (del desembre de 1900 al juliol de 1936). Aquesta llarga durada, única entre les publicacions orgàniques de Mallorca, el converteix en un document essencial per a l'estudi de qualsevol tema relacionat amb la història mallorquina

contemporània. De fet, d'aquella primera lectura, que després vaig complementar amb la lectura d'uns altres periòdics obrers —*Cultura Obrera*, *El Comunista Balear*, *Nuestra Palabra*, etc.—, en van derivar uns altres treballs sobre la difusió de la ideologia obrera a la Segona República, sobre l'acostament dels socialistes mallorquins i eivissencs també durant la Segona República, sobre les primeres celebracions del Dia de la Dona a Mallorca, una sèrie de biografies de dirigents obrers, un estudi escrit en col.laboració sobre les polèmiques relacions entre Llorenç Villalonga i els socialistes mallorquins, la primera part de la meua història del *Primer de Maig a Mallorca* i unes notes sobre *Nuestra Palabra*. El meu interès per allò que molt globalment podríem qualificar de cultura obrera no ha minvat d'ençà que es va suscitar fa molts anys amb la lectura de l'obra de Pere Gabriel i d'altres autors *contra natura*. Actualment, estic treballant en col.laboració en uns estudis sobre la cultura obrera a Mallorca i en una biografia del patriarca socialista a Mallorca Francesc Roca i Hernández. Tot plegat, la meua pretensió és que els meus estudis siguin una aproximació al coneixement i a la història del moviment obrer de Mallorca o, dit amb unes altres paraules, eixamplar el cercle dels nostres coneixements sobre el passat col.lectiu per comprendre'n un poc més el present.

- Destaca'm algunes de les dificultats que t'han sortit en redactar els teus treballs. Hi ha una nova generació d'historiadors a Mallorca?

- Tot i que crec en la bondat de l'aforisme *labor omnia vincit*

improbable, d'entrada t'he de remarcar l'interminable aprenentatge dels aspectes materials d'un treball científic, mancats com estam de cursets teòrics i pràctics de redacció

Eixamplar el cercle dels nostres coneixements sobre el passat col·lectiu per comprende un poc més el present

científica. En segon lloc, tal com jo ho veig, a Mallorca no hi ha un mestratge, el guiatge d'un mestre pròxim que ens orienti, amb una visió interdisciplinària, perquè sapiguem manejar-nos (ja em perdonaràs el to categòric-teològic d'aquests mots). Parl des de fora de la universitat, perquè em consta que a l'UIB hi ha un professorat d'història contemporània (Serra, Manera, López Nadal...) molt estimador. Un altre entrebanc és el de les escasses fonts d'informació, gairebé limitades a la premsa, perquè

sovint la resta del material (actes de reunions, butlletins, cartes, memòries, comunicacions orals, etc.) és de difícil accés o ha desapareguda (per cert que tampoc no és gaire eficaç el servei d'alguna biblioteca pública de Palma).

Quant a la darrera fornada d'historiadors, se'm fa costa amunt de respondre't, perquè, seguint el criteri orteguà, hi hauria d'incloure quinze anys de publicacions, quinze cursos acadèmics, quinze anys vinculats per uns naixements coetanis... Personalment, em fa l'efecte que segueix les petjades dels qui m'han precedit; em consider un epígon. Generacionalment, em sembla indiscutible que els continguts de revistes com *Randa*, *Estudis d'història econòmica*, *Comunicació*, *Mayurqa*, *Estudis Baleàrics*, etc., palesen l'interès d'un grup considerable d'historiadors joves pel moviment obrer a Mallorca. Alguns noms: Pere Fullana, David Ginard i els autors del volum col·lectiu *Del taller a la fàbrica (el procés d'industrialització a Mallorca)*.

- *¿Què penses del materialisme històric com a teoria de coneixement?*

- Que té l'atractiu de permetre la instrumentalització del coneixement a favor del socialisme. Ja sé que aquest atractiu és poc compartit avui dia, una vegada vista l'excelsitud del capitalisme, però fins i tot des d'un punt de vista més light o positivista, el materialisme històric serveix per descobrir la importància indubtable de la situació econòmica, i la relació funcional de les enllaçades ramificacions culturals. □

LA MOGUDA PLANETÀRIA

Europa està de moda

ANTONI GINARD

A hores d'ara parlar d'Europa està de moda. Per la concentració i la velocitat dels esdeveniments, sembla que no hi ha ni temps per posar-se al dia. L'abast i la transcendència dels fets d'actualitat, suposa també un considerable entrebanc per albirar amb claretat l'horitzó europeu.

No hi ha dubte que el què s'ha anomenat la nova arquitectura europea **està** configurant un nou mapa d'Europa. D'alguna manera, sembla que se superen les estructures territorials derivades de la primera i de la segona guerres mundials i s'observa un cert retorn al mapa d'Europa de 1914-1918. Aquesta situació no fa més que confirmar que Europa és l'espai més fragmentat del món.

Malgrat tot, sembla (almenys es podria mantenir aquesta esperança) que Europa ha d'evolucionar finalment cap a una situació d'estabilitat. Per això, més enllà de la problemàtica que afecta als Balcans o a l'antiga Unió Soviètica, al cap i a la fi, convendria plantejar-se també altres preguntes.

Per exemple, què ha arribat a passar a l'Iraq, després de la guerra. O, què ha succeït al Zaire? Quina és la situació a Cambotja o al Vietnam? Què pot passar a Cuba, a Perú, i a tota Amèrica Central i Meridional? Quina és la qüestió a Haití, l'estat més pobre de l'hemisferi nord?

A una escala planetària, malgrat que l'actualitat europea sigui la problemàtica de moda, per al futur molt possiblement la gran qüestió a resoldre és encara el Tercer Món, l'altre món, el dels més pobres, amb les tres quartes parts de la Humanitat. I hem de reconèixer que la història no s'ha acabat, però sí que es mou a una gran velocitat.

hilario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:
Blocs impresos de factures,
albarans i rebuts.

C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72
Palma de Mallorca
C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

Maria Aurèlia, signe d'una cultura

Parlament efectuat amb motiu de l'homenatge que l'OCB va retre a Maria Aurèlia Capmany.

JOSEP M. LLOMPART

A na Maria Aurèlia no la vull recordar en els seus darrers temps, ferida de mort per la mort de qui tants anys havia compartit amb ella goig i penes i per la pròpia malaltia. Tampoc no la recordaré de regidora municipal, d'autoritat constituïda ni de militant disciplinadíssima de la formació política que va escollir. La Maria Aurèlia que em plau d'evocar és aquella amiga fascinant que, en els temps obscurs de la resistència, ens va donar a tots lliçons d'optimisme i d'esperança, d'alegria i de laboriositat.

Els anys seixanta, els primers anys setanta, vàrem passar a ca na Maria Aurèlia — de bon començament en aquell àtic minúscul de la rambla de Catalunya, després, ja acompanyada ella d'en Jaume Vidal, en aquell pis reduït i agombolat del carrer Balmaes i finalment en aquell altre pis confortable del carrer Mallorca cantonada Enric Granados—, algunes de les estones més plenes i més estimulants de la nostra vida. Era una casa sempre oberta, on tothom hi trobava cobri. Els primers visitants arribaven cap a les nou del matí; els darrers se n'anaven devers les quatre de la matinada. Amb el contrapunt esmolat de les intervencions d'en Jaume, na Maria Aurèlia informava, discutia, donava consells si n'hi demanaven, feia projectes engrescadors. A vegades, en plena conversa, s'alçava de la cadira, demanava disculpes i desapareixia cinc o deu minuts, passats els quals tornava

Maria Aurèlia Capmany.

somrient i reprenia la conversa. Havia anat a escriure l'article que havia de lliurar sens falta aquell dia mateix.

Per aquelles saons na Maria Aurèlia no tenia un duro i era feliç i feia feliços els qui la voltaven. Tenia una capacitat de treball extraordinària i l'exercia en plenitud, fins al límit. Na Maria Aurèlia esdevenia el signe d'una cultura que havien condemnat a mort, però que no es volia morir. Va ser la nostra mestressa d'esperances, d'alegries, d'optimismes i de tenacitats. Antonio Machado n'hauria dit una professora d'energia.

A aquesta Maria Aurèlia vaig escriure, pel setembre de 1980, una carta reposada, que ella va voler que servís de pròleg a la seva divertidíssima i incisiva col·lecció de *Cartes impertinents*. La vaig voler titular *Carta d'un fill de casa bona a una catalana que exerceix*. Permeteu-me que ara, en aquesta avinentesa, i a manera d'homenatge, en recordi alguns fragments.

"Estimada Maria Aurèlia: Feia temps, molt de temps, que et devia

carta. Sempre t'ho deia: totd'una que pugui t'escriuré. I ja ho veus, aquest totd'una no arribava mai. Fins que avui, en la pau gairebé inquietadora d'un capvespre a muntanya, t'he rellegit, t'he recordat i m'he proposat pagar el vell deute. Una tasca per a mi no gens planera; tan poc planera, que abans de començar-la m'he volgut senyar en nom del Pare.

"És estrany: els fills de casa bona solem esser enclins a aquest gènere d'escriptura. Hem deixat a la història literària cartes insignes, i, sense anar més enfora, els arxius particulars dels casalots mallorquins serveixen, polsosos, misteriosos, travessats de fantasmes sensibles, tot d'epistolari marcits. A mi, però, sempre m'ha vingut esquerra mà escriure cartes; com li venia esquerra mà a Teresa la Ben Plantada (i ara, si vols, pots començar a fer brometa, un cop més, amb allò del meu noucentisme infús).

"T'ho confés. Tal volta perquè som, com Espriu, molt covard i salvatge, i a més a més reservat i cautelós, enemic de les situacions

tenses i amic de la fluïdesa intacta de les hores, em fa una miqueta de basarda aqueix trontoll, aqueixa mena d'impudor que comporta escriure una carta —una carta de debò, s'entén—, amb aquell adjectiu inicial —"estimat" o "estimada", "enyorat" o "enyorada"...— seguit d'un nom propi. Jo que escandint versos —i tu ho saps, perquè a vegades m'ho has retret— som capaç de totes les desvergonyes, en posar-me a escriure una carta m'entren totes les vergonyes. Es veu que només tinc coratge davant el lector anònim, sense cara ni ulls; però en presència del "tu", del lector amb rostre i esguard i nom cristià, se m'afluixa la veu, perd les seguretats que m'assistien i començ a considerar per on podré escapolir-me.

"¿O és que per ventura —se m'acut pensar ara— el meu amagat, inesborrable solatge de masclisme m'ha fet arribar a la conclusió que el gènere epistolar és "cosa de dones", com tu dius que han cregut sempre els escriptors d'ofici, i, per tant, matèria massa fútil per a un home com cal? No ho sé; jutja-ho tu mateixa.

"Perquè tu em coneixes prou. Saps ben bé fins a quin punt som fill d'una circumstància rebutjable, d'una vella heretat cultural presidida, entre molts d'altres signes, pel del masclisme omnipotent, i fins a quin punt, també, som diferent de tu. Potser per això, perquè som tan diferents, ens hem avingut sempre. Per això i perquè a conseqüència d'una d'aquelles estranyes conjuntures dels astres ens hem trobat en unes mateixes esperances, en unes mateixes tasques, en uns mateixos neguits i potser en unes mateixes decepcions. Si les coses no fossin a vegades tan sorprenents, tan meravellosament impensades, ni tu, catalana en exercici, intel·lectual de nissaga, treballadora de la cultura, alumna d'aquell mític Institut-Escola, ni jo, fill de casa bona —o si més no, siguem sincers i no exagerem, d'una casa de l'alta mossonea—, educat per les monges de la Puresa, congregant de Maria Immaculada i Sant Lluís Gonzaga, obedient a l'antiga màgia de la tribu, ni tu ni jo —deia— no ens hauríem topat mai. Em fa gràcia pensar

que, si les coses haguessin anat per senderes previsibles, jo seria a hores d'ara aquella mena de "baró perfect" que lloava Guerau de Liost; és a dir, un displicent senyor amb la vida encalmada i quadriculada, que hauria sentit parlar adesiara d'una tal Maria Aurèlia Capmany com qui sent parlar de l'anticrist amb faldilles. Quines rodes més estranyes que fa el món! Perquè ja ho veus: ens vam trobar, i perquè som tan diferents ens avenim, i perquè tots dos hem fet vot de ciutadania compartim uns mateixos combats. Només que tu ho fas millor que jo perquè exerceixes la professió de catalana per fidelitat, i, si jo exercisc la professió de mallorquí, és per rebel·lia i a contrapèl. I les rebel·lies van sovint acompanyades de tensions i de contradiccions. Jo ho he tingut, en una paraula, més difícil que tu, i confiï que em voldràs reconèixer, almenys, aquest mèrit.

"Et vaig trobar per primera vegada quan jo començava a fer la muda. Vull dir quan sentia les primeres fiblades d'aquell corcò rebel que em tenia neguitós, desconcertat i meravellat; i, és clar, em neguitejares, em desconcertares i em meravellares. Tu eres aleshores una al·lota decidida, segura, que sabia fer al mal temps —i quin mal temps!— la millor cara possible. Havies escrit —no publicat encara— una primera novel·la i parlaves, amb paraules plenes de sol, de passat encara fresc, del present farcit d'ignomínia, del futur incert i estimulants. Jo, que havia provat de confegir uns versos primerencs que em pens que no vaig gosar mostrar-te, no sabia ben bé per on prendre. Ara veig que em feres molt de bé, que m'ajudares ben de ferm a tombar cap a un cantó el platet de la balança. Com m'ajudaren, per motius diferents, l'Encarna, En Miquel Llodrà, En Lluís Casassas, potser algú més.

"Quan et vaig tornar a veure jo ja era mallorquí professional, i tu, de cap a peus, la magnífica escriptora, la ciutadana coratjosa i tenaç, la catalana del tot lliurada a l'exercici de la catalanitat, finestra oberta a tots els problemes del nostre espai i del nostre temps.

"...D'aleshores ençà, Maria Aurèlia, quants serveis, quants sacrificis, quant de treball pels nostres països, per la cultura dels nostres països, per la llibertat dels nostres països! Record amb goig l'aparició de cada novel·la teva: aquella *Betúlia* ja llunyana, inoblidable, i *La pluja als vidres*, i sobretot aquelles tres que, per al meu gust personal i per raons que ara fóra massa llarg d'explicar, són les teves obres mestres: *Un lloc entre els morts* —quina gran novel·la, quina profunda reflexió sobre l'ésser humà, la responsabilitat de l'intel·lectual i el país!—, *Vitrines d'Amsterdam*, *El jaqué de la democràcia*. I tantes altres. I el teatre de cabaret i el que no és de cabaret, i els articles i les conferències, i les *Pedres de toc*, i els guions de ràdio i de televisió, i els innumerables papers sobre la condició de la dona, i les trobades clandestines i les comissaries... Una feinada feta amb valor, amb lucidesa, amb ràbia, amb fe, amb alegria. Així com cal fer aquestes coses.

"...No sé si els homes dels nostres països —i en dir homes vull dir mascles i femelles— agrairan mai la teva obra, la teva feina, la teva lluita tenaç. D'alguns sé cert que no. Sé cert també, d'altra banda, que si has fet tot el que has fet, no ha estat a canvi d'una gratitud, sinó per compromís ètic amb tu mateixa, amb Catalunya i amb la dignitat humana. Tanmateix, la gratitud d'allò que per entendre'ns anomenam "el poble" ja la tens. Record que una vegada, tornant de no sé quin acte en el palau Dalmau, quan ja érem a la vora de Santa Maria del Mar, una bona dona, abandonant el taulell de la seva botiga, sortia al carrer i se t'acostava: "¿Vostè és la Maria Aurèlia Capmany?" I a continuació t'explicava, apressada, emocionada i a la seva manera, tot el bé que li havia fet la lectura dels teus llibres.

"Permet que ara —els llums ja s'encenen a la vila i la nit agombola les darreres flors de l'estiu—, a l'homenatge de l'anònima botiguereta barcelonina, s'ajunti el del teu

Josep M. Llompart" □

Sa Gerreria (II)

Les darreres gerrerries, bé d'interès cultural

JAUME LLABRÉS MULET

El retrocés del barri de Sa Gerreria en els darrers cent anys pot comprovar-se de manera ràpida per una cita de l'Arxiduc Lluís Salvador¹⁷, quan ens informa que vers l'any 1869 existien a Palma 21 gerrerries: 17 dins Ciutat i 4 als afores. Hem de creure que la majoria de les desset gerrerries urbanes es devien trobar al barri del mateix nom.

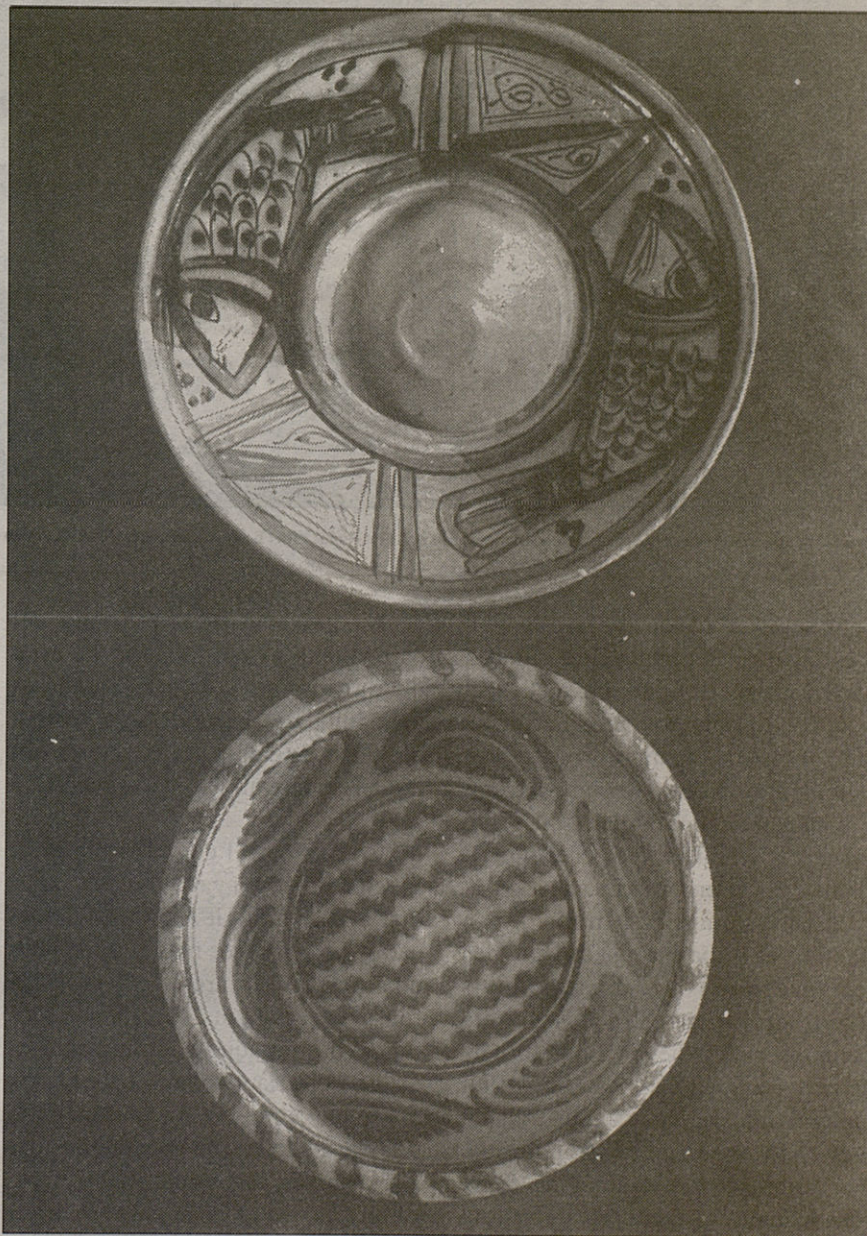
Cent anys després, Joan Llabrés (1973) només ens dóna constància de set gerrerries vigents al barri¹⁸. Aquestes són:

Bosc Limañana, c/ Alfareria núm.	17
Carbonell Hnos,	20
Riera Camps,	66
Riera Camps,	46
Riera Ginard,	46
Vicens Rigo,	15

Un paisatge singular

La reconstrucció de les gerrerries a finals del segle XIX i a començament del segle XX ha creat un dels paisatges més singulars que pugui trobar-se en qualsevol centre històric. Encara ara, per damunt de les teulades i sorgint d'un barri amb traçats que es remunten a l'època musulmana, s'aixequen sis fumerals que proclamen el caràcter d'un paisatge urbà-industrial únic i molt digne d'ésser conservat.

Però, d'aquests sis fumerals prest se'n tomarà un com a conseqüència de la iniciativa municipal de "regenerar" el barri amb una profunda intervenció que pretén la implantació d'equipaments burocràtics. El fumeral, situat a un solar vorejat pels carrers de Vila, Ballester, Socors i sa Gerreria, es trobava envoltat de ruïnes amb restes d'arquitectura gòtica visibles encara el gener de 1990. És inexplicable que la Comissió del Patrimoni no hagi controlat el procés

Amb els fons del museu de Mallorca seria possible crear un museu de Ceràmica al barri de sa Gerreria, tal vegada a Can Serra. A dalt, peça de Paterna (s. XIII-XIV); a baix, peça mallorquina (s. XVII-XVIII)

d'enderrocament d'aquesta illeta on el substrat medieval hi era tan evident.

La gerrerria de can Baptista, situada al carrer de sa Gerreria, núm. 18, és una de les més representatives. Actualment, encara s'hi fa feina (un

taller de la mateixa casa funciona als voltants de Palma). La gerrerria es troba situada als baixos d'una finca reconstruïda al començament del segle XX; però, és evident que el local té una arquitectura molt més antiga. A

Procés d'enderrocament de la illeta dels carrers del Socors, Gerreria, Vila i Ballester al gener de 1990. A cop d'ull s'hi veien vestigis d'arquitectura gòtica als espais més o manco arrasats. (Foto: J. Llabrés)

L'entrada, s'hi veu un gran arc apuntat d'estil gòtic, i encara un altre, situat al darrere, aquest de mig punt. Tot l'espai està dividit pels dos arcs-diafragma que suporten el bigam i donen pas a un estret pati situat al fons. Al pati s'aixequen els sostres oberts on, sobre taulons, s'airejaven les peces de test abans d'ésser enforades.

L'estructura de la gerreria de can Baptista es força antiga i, malgrat les restauracions o reconstruccions sofertes segle rere segle, conserva tota l'empremta medieval. Té un forn de llenya —ara en desús— amb l'alt fumeral típic de l'època industrial del segle XIX. Encara que abandonada, s'hi troba també la sínia de fang, possiblement restaurable, amb tot el valor històrico-etnològic que aquest enginy representa, pel qual mereix ésser conservada.

La gerreria de can Baptista, al marge de la producció habitual, ha estat coneguda per la fabricació de peces de balustrada i de bustos de terracotta, especialment de gust clàssic.

La gerreria de can Cama del carrer Sant Agustí, núm. 7, ha estat oberta fins fa poc temps. També és coneguda pel nom de can Coves. Arquitectònicament és un interessant model de trànsit entre el segle XIX i XX.

Com és lògic, l'edifici és totalment funcional i el seu valor és de caràcter històrico-etnològic. La façana del carrer no pot ésser més simple, amb una portassa d'arc escarser i les finestres rectangulars que tenen més funció d'aireig que d'il·luminació.

La gerreria té planta baixa i dos pisos on, enmig d'un entramat de pilastres, s'hi estenen els taulons per airejar-hi les peces acabades al torn. El forn és de llenya amb dos sostres i en un racó s'hi conserva la sínia de fang aparentment en més bon estat que la de can Baptista.

A vista d'ocell, la gerreria de can Cama forma un paisatge singular perquè confronta amb una altra gerreria coneguda pel nom de can Hernández (i abans, pel malnom de cas Foraster), amb façana al carrer

Bosch núm. 24. Les dues gerrerries presenten els fumerals en situació gairebé paral·lela de manera que formen una parella arquitectònica força curiosa. El joc de terrats i de teulades també resulta molt atractiu.

Actualment, l'edifici de can Cama es troba en mal estat i necessita una restauració urgent.

Funcionalitat cultural de sa Gerreria

La recuperació de sa Gerreria no pot fonamentar-se en una rehabilitació que imposa noves edificacions de tipus burocràtic que afecten la idiosincràsia del barri. És evident que la proposta municipal de rehabilitació es massa agressiva. Suposa un canvi radical d'ambient que ens recorda altres intervencions efectuades a Ciutat: la del carrer Valázquez (on abans hi havia el bordell, després desplaçat als voltants de sa Gerreria-Sindicat), la de l'ex-Gran Via José Antonio amb Correus, la Telefònica i el Govern Civil, i la de l'avinguda Jaume III.

Totes aquestes reformes

"sanejadores" han comportat altres danys: la centralització burocràtica, l'excés de tràfic rodat cap el centre històric, i tanmateix el "barri xino" mai no ha desaparegut, sinó que, com hem vist, s'ha desplaçat afectant al barri que ara es vol regenerar. A tot això, cal afegir la conseqüent destrucció de part del patrimoni històric; per exemple, el pati gòtic del segle XIII o XIV situat en el carrer de can Ribera i que va desaparèixer amb la creació de l'avinguda Jaume III¹⁹. Aleshores, què guanyam amb la reforma de sa Gerreria?

La gerreria de can Cama, una escola-taller

Començam per la gerreria que ARCA vol declarar BIC. Aquesta gerreria, un cop restaurada, podria seguir funcionant com escola-taller en mans d'un mestre gerrer i alguns professionals dedicats a l'ensenyament didàctic.

La seva funció seria la de fer conèixer la gerreria tradicional i el seu procés de fabricació, posant esment en aquelles peces la producció de les quals és en camí de desaparèixer.

No hauríem de deslligar de can Dama la gerreria veïna de can Hernández amb la qual forma un paisatge arquitectònic únic. Ambdues haurien d'ésser unides i rehabilitades. La gerreria de can Hernández a hores d'ara es troba abandonada i a la venda.

Can Serra, museu de ceràmica

No és cap secret que l'abandonadíssima casa de can Serra en el carrer de sa Gerreria és la més completa de l'època gòtica que conservam a Ciutat. Obra del segle XIV, té un magnífic parell de finestres coronelles i alguns enteixinats mudèjars a l'interior. La recuperació de can Serra és un compromís ineludible per les entitats culturals de la nostra ciutat i encara de la nostra Illa, especialment les oficials.

No existeix a Mallorca un museu específicament dedicat a la ceràmica i és evident que el barri de sa Gerreria és el lloc més adient per a situar-lo. I dins sa Gerreria el millor edifici històric-artístic és can Serra.

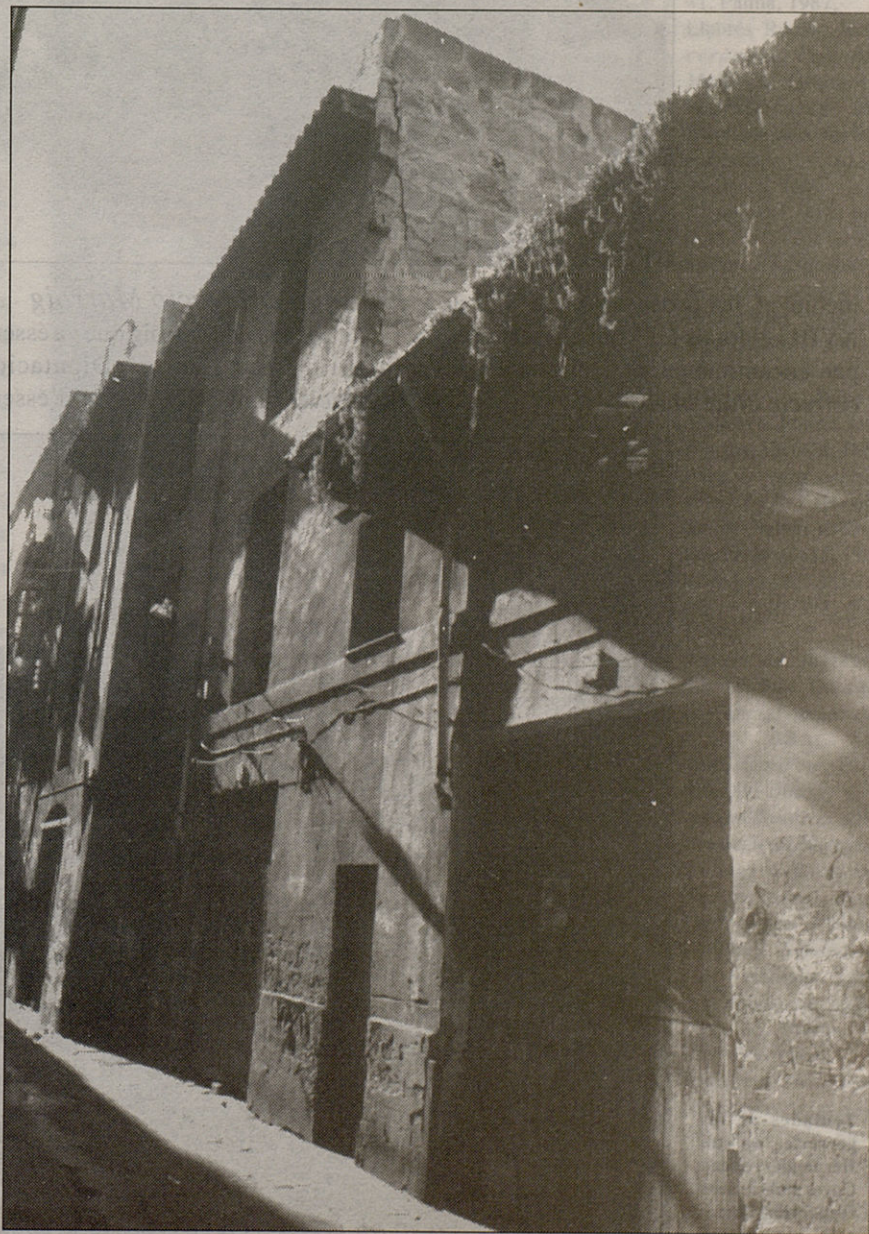
Aquest museu, en principi, podria nodrir-se de fons públics com són els següents:

Els fons ceràmics del Museu de Mallorca

Tots sabem que al Museu de Mallorca, en el carrer de la Portella, s'hi guarden importants lots de ceràmica i també sabem que el Museu es troba mancat d'espai per a ampliar les sales d'exposició. Seria una bona solució que els seus fons ceràmics, sense desvincular-se del museu, formassin una secció específica. Ja existeix l'experiència de la secció etnològica de Mauro, independent de

l'edifici central a Ciutat, i ubicada en un casal molt adient en aquell municipi, obra del segle XVII i d'estil tradicional mallorquí.

El museu de Mallorca posseeix una excel·lent col·lecció de peces islàmiques que tal vegada no podrien integrar-se completament a can Serra per causa del funcionament didàctic intern de ca la Gran Cristiana. Però, almanco part d'aquest conjunt de ceràmica i sobretot les dues peces almohades del carrer Zavellà, sí que es podrien exposar en el futur museu de Ceràmica o, si es vol, la Secció de Ceràmica del museu de Mallorca a can Serra. Les col·leccions de ceràmica

La gerreria de can Cama o de can Coves és una bona mostra de l'arquitectura popular industrial en el trànsit del segle XIX al XX. (Foto: J. Llabrés)

Aspecte general de la gerreria de can Baptista, on destaca el gran arc diafragma de tipologia gòtica. (Foto: J. Llabrés)

medieval, les peces del segle XVI al XVIII i el lot de La Roqueta serviren per encaminar el nou museu en el correcte ordre cronològic²⁰.

L'antiga col·lecció Marroig

La col·lecció Marroig que va ésser adquirida per l'antiga Diputació Provincial l'any 1928 hauria d'ésser

l'aportació adequada per a enfortir el nou museu. És lògic que les institucions autonòmiques contribuïssin a enriquir el patrimoni museístic

Teulades de les gerrerries de can Hernández i de can Coves amb els seus respectius fumerals que formen una insòlita parella arquitectònica. (Foto: J. Llabrés)

de Mallorca i, en aquest cas, el Consell Insular de Mallorca hi té un evident compromís.

La col·lecció formada per gran nombre de rajoles, a més d'objectes de vidre, de ferro forjat i de llautó, no compleix actualment la funció cultural i didàctica que va tenir en temps passat²¹. La recuperació d'aquesta col·lecció pública és una vertadera necessitat.

Com a conclusió del que deim, qui pot posar en dubte des d'ara que Palma no pot tenir un Museu de Ceràmica digne?

Can Barceló i les decoracions de La Roqueta

No és la primera vegada que es diu que la casa de can Barceló situada a la plaça de Quadrado té els més bells plafons decoratius de ceràmica de La Roqueta.

L'edifici és una obra pre-modernista projectada per Bartomeu Ferrà l'any 1901 i executada entre el 1902-1904²². La façana és de disseny eclectista molt emparentat encara amb l'exemple de can Sitjar, al Born, obra del mateix mestre d'obres. La vitalitat modernista ve imposada per la presència dels plafons de ceràmica, molt coloristes, els quals per altra banda obeeixen a una musivaria de regust clàssic. Són, emperò, delicioses les papellones de ceràmica policromada que figuren a les claus de llinda de les finestres balconeres. Aquestes papellones cal considerar-les com un dels millors exemples de bestiar modernista en ceràmica que es pot veure a una façana de la nostra Ciutat.

Els plafons de la casa representen al·legories femenines de l'Escultura, la Música, l'Arquitectura, la Literatura, la Ceràmica, la Indústria Tèxtil i el Comerç²³. El disseny és de Vicenç Llorens, un dels millors artistes que va tenir la fàbrica de La Roqueta.

Can Barceló forma part del barri de sa Gerreria i a cent metres de l'edifici s'hi troba can Serra al carrer de sa Gerreria i un poc més amunt, en el carrer de Sant Agustí, la gerreria de can Cama.

No és gens difícil determinar la

funcionalitat cultural —i turística— que pot tenir sa Gerreria com a barri històric amb la casa monumental de can Barceló, el museu de Ceràmica a can Serra (gòtic del s. XIV) i l'escola-taller a can Cama, una gerreria típica del trànsit del segle XIX-XX.

Notes

17. Archiduque Luis Salvador, 1981: 154.
18. Llabrés Vallespir, 1977: 97.
19. Zaforteza Musoles, 1987: Tom I: 119.
20. Alcatèg del "Museo de Mallorca, Salas de Arte Medieval" hi ha informació sobre bona part dels lots de ceràmica del museu.
21. Muntaner Bujosa, 1950: Pàg. 141-142.
22. Gambús/Massanet, 1987: 61.
23. Cantarellas Camps, 1985: 62.

Bibliografia

- Archiduque Luis Salvador. *Costumbres de los Mallorquines* (1869). J. de Olañeta, Editor. Barcelona, 1981.
- Caldentey Cantallops, Rafael. *Santa Eulalia, la parroquia más antigua de Palma*, Palma, 1979.
- Cantarellas Camps, Catalina. *La renovación de la industria cerámica en Mallorca: la fábrica de la La Roqueta* (1897-1918). Palma, 1985.
- Comisión Provincial de Monumentos. *La puerta de Santa Margarita declarada Monumento Nacional*. Palma, 1909.
- Durliat, Marcel. *L'art en el Regne de Mallorca*. Editorial Moll. Palma, 1989. Segona Edició.
- Gambús Saiz, Mercedes - Massanet Gili, Maria. *Itinerarios arquitectónicos de las Islas Baleares*. Palma, 1987.
- Gutierrez Lloret, Sonia. *Elementos de urbanismo de la capital de Mallorca: Funcionalidad espacial*. Trabajos del Museo de Mallorca núm. 41. Palma, 1987.
- Llabrés Ramis, Juan. *La cerámica Popular de Mallorca*. Estudios Monográficos del Museo Arqueológico de la Porciúncula. Ciutat de Mallorca, 1977.
- Llompert Moragues, Gabriel. *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*. Volum 3. Luis Ripoll, Editor. Palma, 1978.
- Muntaner Bujosa, J. *Guía Oficial de Palma de Mallorca*. Palma, 1950.
- Murray, Donald - Pascual, Aina. *La casa y el tiempo, volumen I y II*. J. de Olañeta, Editor - Palma, 1988-1989.
- Quetglas Gayá, B. *Los gremios de Mallorca, siglos XIII/XIX*. Palma, 1980.
- Ramis de Ayreflor y Sureda, José. *Catastro de la Ciudad de Mallorca* (1576). BSAL. Palma, juliol-desembre, 1914.
- Rosselló-Bordoy G. *Museo de Mallorca, salas de arte medieval*. Madrid, 1976.
- Rosselló-Bordoy G. *Excavaciones arqueológicas en Palma de Mallorca. Sondeos en el casco antiguo*. Trabajos del Museo de Mallorca núm. 45. Palma, 1985-1987 (Mayurka).
- Rosselló Pons, Margalida. *Les ceràmiques almohades del carrer de Zavellà*. Ciutat de Mallorca. Palma, 1983.
- Zaforteza Musoles, Diego. *La Ciudad de Mallorca*. Toms I, II, III, IV i V. Palma, 1953-1988.

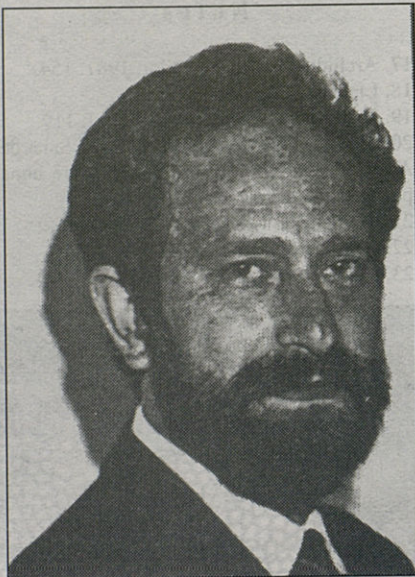

Can Barceló, al·legoria de l'Arquitectura: plafó ceràmic de La Roqueta, obra de Vicenç Llorenç.

La costa de Campos i els seus noms

COSME AGUILÓ

Aquest és el parlament que llegí Cosme Aguiló Adrover el dia 17 d'octubre d'aquest any a la casa consistorial de Campos com a acte de presentació del seu llibre titulat *La toponímia de la costa de Campos*. Tot i així, la seva millor presentació, llegir la seva obra.

Senyor batle, autoritats, senyores, senyors, amigues i amics:

Una rojor més intensa que la del call vermell dels sementers d'aquesta volguda terra, em puja per l'interior i s'ensenyoreja dels pòmuls del meu esperit. El motiu és evident: vénc a presentar un llibre de toponímia a casa del mestre i sobre la terra del mestre. Perquè el qui us parla, es considera deixeble del campaner que, en matèria lingüística, ha donat, i donarà més encara, al nom de Campos una dimensió i una volada universal. Sense esser alumne de les seves classes de Dialectologia Catalana a la Universitat de Barcelona, intent, amb la major eficàcia possible, esser receptor de les ensenyances de Joan Veny, "en Joan Terrola", per mediació de la seva profusa bibliografia, i per ininterrompudes trobades personals, sempre enriquidores en benefici meu. Sols la seva absència de la vila, obligada pels motius de la seva envejable professió d'ensenyant, mitiga el meu atreviment d'haver publicat un treball de la seva especialitat i sobre la terra on va néixer. Estic segur, perquè ens hi té acostumats, que el vostre il·lustre paísà, d'aquesta feina, n'hauria fet un model

de perfecció. Us haureu de conformar, en canvi, amb l'obra d'un aprenent, que així i tot, amb els defectes que sens dubte conté, ha estat beneïda generosament, tudant un excés d'aigua, amb un pròleg que m'honora, perquè en Joan Veny, fa un culte de l'amistat i esparseix la seva bonhomia amb esplendidesa, i des de molt més amunt que els seus elevats i reconeguts mèrits professionals. Des d'aquí, moltes gràcies, Joan.

Voldria, tot seguit, i una vegada més, fer unes consideracions sobre els motius que m'inclinen a dur a terme reculls i estudis de noms de lloc. Sapigueu que ho faig empès per una sèrie de circumstàncies: en primer lloc perquè és un tema que m'apassiona i m'embruixa. Recollir noms de lloc i estudiar-los, és endinsar-se pregonament en el passat, és com reviure els esdeveniments històrics de llocs molt concrets. Del contacte directe amb la terra neix tot un ventall d'agradables sensacions. Vas descobrint passa a passa els racons més íntims de la geografia, com si els mirassis a través d'una lent d'aproximació. Quan la feina és acabada no t'hi sents extern. Els paisatges que has trepitjat romanen

per sempre més presoners dins la retina dels teus ulls, incrustats dins l'ànima com l'ungla a la carn. Vora aquesta complaença consecutiva, n'hi ha una altra de constitutiva: el plaer d'acaronar la bellesa dels mateixos noms. Quan de la boca de l'informat raja, pausadament i abundosa, el broll de les velles paraules identificadores dels llocs, et sents com el bucejador submergit que, amb el seu ganivet, separa les valves d'unes ostres peculiars i valuossíssimes que totes contenen perla, perquè la llengua en els topònims té els colors irisats de la coa del paó i l'encant argentat de la lluna dins l'estany, té la concreció melífera de les bresques d'un sequer, la finesa tàctil de la llenya obrada de boix, la frescor del vent dins les obagues de la serra, la naturalitat del sol i de la pluja, i, a vegades, l'antigor de l'estància humana sobre aquesta terra. Com a relíquies venerables escampades ací i allà, vellíssimes paraules que poden esser mil·lenàries, sobreviuen lligades a qualsevol unitat apartada del territori: un sementer, un comellar, un penyal, una garriga, un cocó, una bassa, una font...

I ací s'escau parlar d'una segona motivació no menys estimulante: la missió de salvament. I us preguntareu: ¿per què cal salvar ara els topònims, si duen centenars d'anys de persistència, sense que ningú no s'hagi emparat d'ells, fins fa relativament poc? La resposta és òbvia: en els darrers trenta anys hem canviat el sistema de vida i hem alterat la fisonomia del paisatge a un ritme vertiginós. Una de les conseqüències negatives d'aquestes innovacions és la sondrollada que se n'ha duit el nostre riquíssim bagatge cultural. Gran part del jovent ja no té la necessitat de conèixer noms de llocs que no trepitja, car l'*umbilicus* de les seves coordenades geogràfiques ha deixat d'esser l'estany, el turó o la

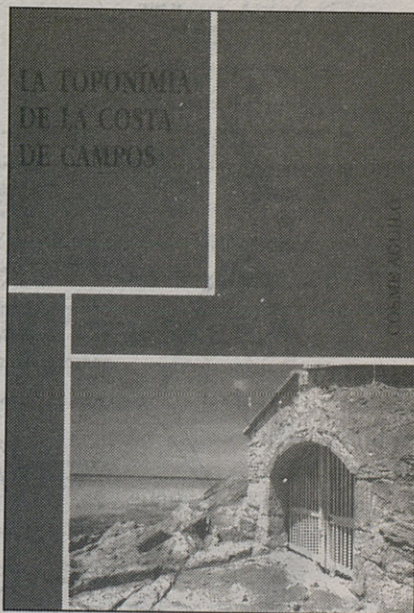
pleta, per esdevenir l'hotel, el pub, o la discoteca. S'ha obert una profunda llivanya que deixa la generació dels nostres vells terriblement isolada i distanciada de la joventut. Un gruix de sediments de gran potència sebollirà bona part de la cultura heretada de l'avior, després de molts de segles de vigència quasi estàtica.

Ens queden uns anys en els quals hem de maldar per intensificar les feines de rescat, a qualsevol àmbit i des de qualsevulla perspectiva. La destrucció de la toponímia avança paral·lela amb la neguitosa metamorfosi del paisatge. Cales "doradas", "esmeraldas" i "románticas", i panoràmiques quadriculades, amb noms anglosaxons o neollatins, conformen una ridícula gamma antològica de la bajanada humana, del culte idòlatra a maredédeus que fan els miracles a altars que tanmateix no són nostres, ni ens hi volen en no esser agenollats. Tota una mostra del més autèntic autoodi exacerbat, que arracona i menysprea noms històrics d'incalculable valor, com els de *Tolleric, sa Torre, es Puigderrós* a la marina de Llucmajor, o els de *Cala Llonga, es Caló des Corral, Es Caló Petit, s'Estany d'en Mas*, i més encara a la costa de llevant.

Per això, amics campaners, he davallat ple d'il·lusió a aquesta extensa planura, oberta a tots els vents com el vostre cor hospitalari, encarada als camins espaiosos de la mar. I us asseguro que m'ha estat difícil la decisió, perquè som penyalers per natura. Em sentia, a més a més, lastrat per la intuïció de l'escassetat onomàstica dels arenals, però he de reconèixer que hagués comès un greu error, bandejant la costa campanera, que sí, en matèria toponímica, no és excessivament rica en quantitat, sí que ho és en qualitat.

La troballa més interessant és indubtablement el nom *des Peregons*, probable vestigi evolucionat d'una antiga paraula dels inicis del repoblament català de Mallorca, procedent d'un vell hel·lenisme del llatí, i que ajuda a clarificar l'etimologia d'un altre mot de l'època medieval, la paraula *esparagol*, amb

la qual els mariners mallorquins designaven petites raconades de les costes. El descobriment d'aquest nom, amb tot l'encadenat de la seva qüestió evolutiva, compensa amb escreixos les desficioses caminades estivals per unes platges de llum cegadora, durant les quals l'alè esdevenia tan curt com l'ombra que el cos projectava damunt l'arena. Tanta sort del bany vivificant que ara i adés eixamplava les ales del

cor, fent oblidar temporalment les xafogors típiques de l'estació.

La investigació toponímica proporciona encara d'altres satisfaccions personals. Una d'elles pot ser la constatació d'haver encertat el bon camí, quan hom s'ha aventurat en una difícil recerca etimològica. M'explicaré: la seqüència evolutiva que teòricament enllaça el català medieval *pélec* fins arribar a l'actual topònim *des Peregons*, havia de passar inevitablement per la paraula **pelegons*. Així ho suposava, sense disposar de cap tipus de suport documental. Doncs bé: la tinta del llibre encara no és eixuta i ja el tenim. Vicenç Carbonell acaba de publicar un *Capbreu del Priorat de les Verges d'Olivella*, (poble de les muntanyes de Garraf, no gaire lluny de la Vilanova i la Geltrú), on un document del 1678 anomena

precisament "els Pelegons de la riera d'Ordal".

Mostraré una curta relació d'alguns dels noms recol·lectats. Veureu com la brevetat de la llista no és obstacle perquè s'hi conjuminin la creativitat, la bellesa, la sonoritat, l'interès científic, la diversificació dialectal, la precisió descriptiva... Entre moltes coses més, aquests noms palesen abassegadorament, i amb la naturalitat que pertoca, el monolingüisme del poble que els va generar, negat avui per sectors retrògades i vergonyants de la nostra societat. Vet-los ací: *sa Llova, s'Illa Gavina, na Tirapel, es Clot de sa Bomba, na Devertida, es Canet, es Rentador de sa Llana, ses Pasteretes, es Dolç de Son Durí, ses Barallugues, sa Batedora, s'Escar d'en Terrola, na Rompeginyes*. Tots ells són portadors d'un missatge històric, conseqüència de seculars activitats humanes que han incidit sobre el litoral. N'hi ha que pertanyen als nostres dies, d'altres són antics o molt antics, i qualcun endinsa les arrels dins les romanalles estratigràfiques de la Mayurqa islàmica. Tots plegats reflecteixen aspectes de la pesca, la navegació, el comerç, la vigilància preventiva de desembarcs, la guerra, la constitució geològica, la morfologia de la costa, etc.

Per tota aquesta considerable informació, el poble de Campos, els mallorquins, els catalans de tota la nació devem una gratitud a les persones que, navegant contra corrent i amb vents adversos que feien flamejar la vela del llaüt, han sabut conservar-nos el nom de cada lloc. Ara que el canvi de lluna calma les ones encrespades i la mar vella present augura ja la bonança, és el moment de donar cobri a la valuosa càrrega, i depositar-la sota la volta segura de l'escar. Els campaners de demà, gràcies a unes persones de bona i grata memòria, podran seguir anomenant els llocs pels seus noms. La mar seguirà besant *sa Pedra Xapada*, i el pescador de canya sortirà polsimat de *s'Esquixador*, els cabots i les raboses saltaran encara entre els clots *des Morters* i el sol ponent confitarà, els horabaixes clars, *es Freu de ses*

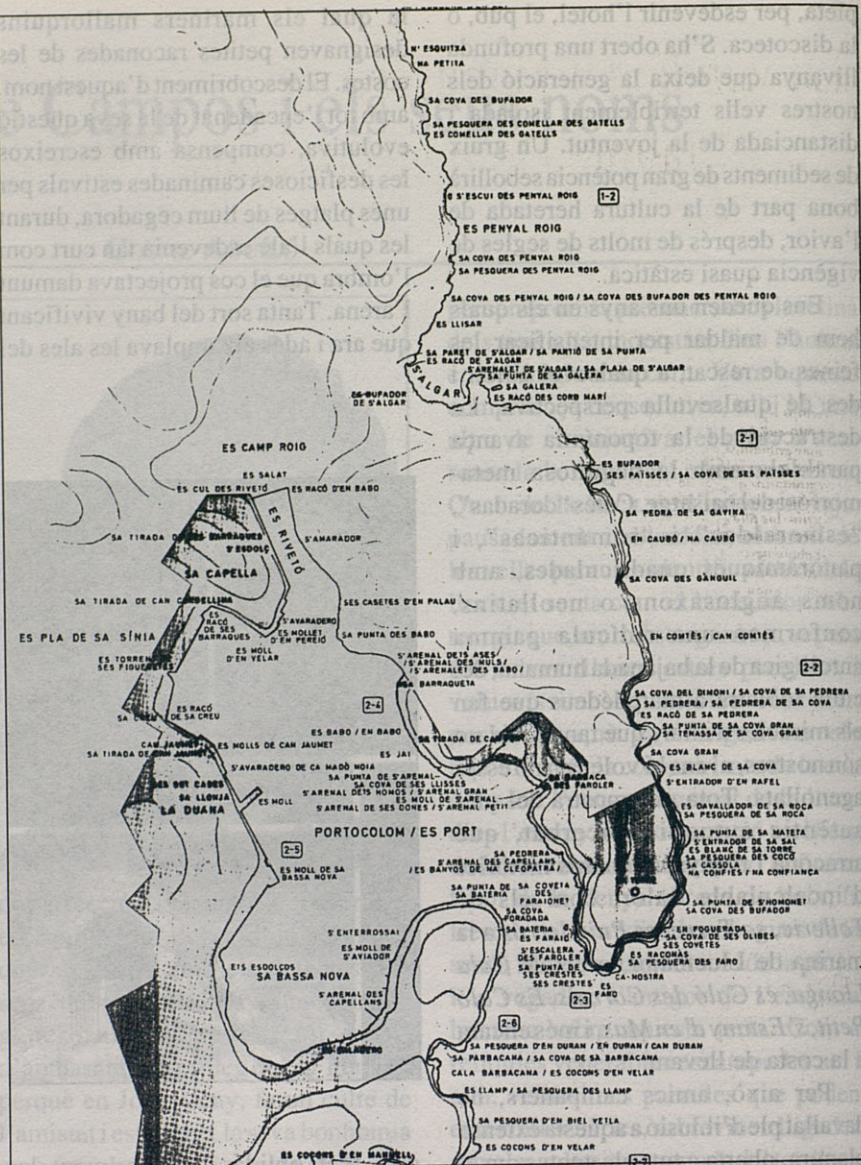
Covetes i les antigues parets de s'Escar d'en Pansa. I nosaltres conservarem en la memòria col·lectiva el lloc exacte de l'emplaçament de sa Creu d'en Tem. Gràcies per tant als fidels nauxers que han sabut i han volgut fer la difícil travessia. Les gràcies i un record càlid per al saliner Miquel "Pascull", que ja no és entre nosaltres, als campaners Joan i Miquel "Castanyola", Francesc "Pedreres", Vicenç "Llorito", Nicolau "des Porrassar", Antoni "Terrola", Andreu "Campos", Guillem Adrover, Andreu "Sineu", als saliners Jeroni "Busques", Antoni "Pascull", Pere "Petita", Miquel "Pereta", Andreu "Felip", i a les porrerrenques Coloma Barceló i Margalida Jaume.

Gràcies al poble de Campos, subvencionador d'aquesta obra, a través d'un ajuntament finament sensibilitzat. Gràcies senyor batle per l'amable acollida que heu donat al meu recull, aquí, en aquesta casa, on mai no he tengut la desagradable sensació de sentir-m'hi extern.

Gràcies a tots els qui heu prestat el vostre ajut perquè aquesta obra sortís amb dignitat. Al Dr. Mikel d'Epalza, del Departament d'Estudis Arabs de la Universitat d'Alacant, a Miquel Roig Adrover, a Miquel Ballester, a Miquel Ginard, i a Joan Rigo.

Als impressors de Can Llopis de Felanitx, per la pulcritud del seu treball, exponent clar de la maduresa d'uns professionals.

Que els noms d'aquesta terra siguin en tot temps testimoni de la vostra singularitat, referència clara del tarannà campaner, símbols inequívocs de la nostra identitat nacional. Exigiu-ne el respecte. Molts foren creats pels

vostres avis més remots. Mostrau-los amb declarat orgull als fills, als néts, als amics i als visitants. Que vegin que l'amor comença per vosaltres mateixos i que no sou d'aquells fills bords que apedreguen la pròpia teulada. I sapiguen que a partir d'ara

el blau de la vostra mar i el blanc de la seva arena, amb les paraules del poeta, aniran lligats per sempre a mi "com en la nit les flames a la fosca". Moltes gràcies. □

Santanyí, octubre del 1991.

Papers pintats

Marc i Motlures

Pintures

Casa Domar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

at Miquel. 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

La venda del manuscrit de la *Història del món antic* de Jaume Domènech, Inquisidor de Mallorca

JAUME BOVER

Una pàgina del manuscrit *Història del món antic*, de Jaume Domènech.

1437, Baviera 1454, Hongria 1456, etc.

Va pertànyer a la Biblioteca del convent de Carmelites Descalços de Barcelona. Fou encarregat per Pere IV, Rei de Catalunya-Aragó (1336-1387). Les fonts utilitzades són la *Història* d'Alexandre, Justí, Valeri Màxim, Orosi, Josefo, Peter Comestor, Frontinus, Isidor, etc.

Jaume Domènech, frare dominicà, morí probablement devers 1386.

Les cinc miniatures estan dedicades a la Santíssima Trinitat, al Món representat en forma d'illa, i a les al·legories d'Àsia, Europa i Àfrica.

El preu de sortida era de 40.000 lliures esterlines.*

Se sap que Sotheby's l'ofereí al Servei de Patrimoni Bibliogràfic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i al Tesoro Bibliogràfic y Documental de la Biblioteca Nacional de Madrid, entre altres institucions. No consta que fos ofert al Govern Balear. Per desgràcia, ni el Servei de Patrimoni ni el Tesoro, per badar massa, participaren a la subhasta. Es va dir que un misteriós personatge l'havia d'adquirir per després fer-ne donació a la Generalitat, però sembla que no hi ha tal personatge ni tal misteri, ni molt menys tal donació. Tot indica que fou adquirit per un consorci de llibreters antiquaris barcelonins amb clara intenció especulativa.

El temps ho dirà. El més probable és que el manuscrit, passat un temps prudencial, tornarà a aparèixer per ser ofert a alguna institució com la biblioteca Nacional de Catalunya, la Biblioteca Nacional de Madrid, i, qui sap!, el Govern Balear; òbviament per preu molt superior. □

*Extret de: *Western Manuscripts and Miniatures*, London: Sotheby's, 1991. Referència del catàleg: *Antipope*.

Lletres inicials que decoren les pàgines del manuscrit i en fan una obra extraordinària (1454-1455).

La multinacional de les subhastes d'antiquitats, la casa Sotheby's, va posar a la venda en pública subhasta a la seva seu de Londres el 18 de juliol de 1991 una obra mestra del patrimoni cultural mallorquí. Al seu catàleg titulat *Western Manuscripts and Miniatures* apareixia l'oferta del manuscrit de la *Història del món antic* de Jaume Domènech, Inquisidor de Mallorca.

Es tracta d'un preciós manuscrit il·luminat, en paper i pergamí, escrit en català i datat el 1454-1455. Consta de 649 pàgines, en dos volums de 331 i 318 respectivament.

Està datat pel propi copista el qual indica que el començà el dilluns 26 de maig de 1454 i que l'acabà el dissabte onze de gener de 1455. Les marques d'aigua del paper corresponen a Briquet, núm. 2401, usades a Venècia

El gep dels altres

RAMON TOUS

El passat dia 26 de juliol, el *Diario de Mallorca* sortia al carrer amb un editorial sorprenent. Especialment sorprenent si tenim en compte que és a través de l'editorial que els diaris expressen la seva opinió.

Es tractava d'un plany pel tancament de *Ràdio-4*. L'autor es lamentava d'aquesta mesura "brutal" de la direcció de RTVE utilitzant expressions com "mazazo", "amputación", "sacrificio", "decapitación", "menoscabamiento de la libre expresión de nuestra lengua", "final desalmado", etc. Anava més lluny, per tant, de la simple solidaritat professional.

És certament curiós que sigui a les pàgines de DM que hagi aparegut aquest "in memoriam" per *Ràdio-4* i per la pobra llengua que queda desamparada. Més curiós és encara que l'editorialista rebutgi d'entrada els possibles arguments sobre la baixa rendibilitat econòmica i l'escassa resposta social dels mitjans de comunicació en català. Cal dir també que l'anònim editorialista es manifesta a favor d'utilitzar els mateixos criteris en la gestió d'empreses públiques i privades.

Així doncs, seria interessant conèixer quins altres arguments té el DM per continuar editant exclusivament en castellà 365 dies a l'any. De tota manera, no és aquesta l'única contradicció d'un diari que concedeix pàgines i columnes a articulistes com *Jaime Ramon* o *Miguel Nigorra Oliver*.

Jaime Ramon, per exemple, va oblidar que només és entès en "la fiesta nacional" de no sé quin país nord-africà i ben aviat començà un curiós apostolat sobre altres qüestions. Aquest col·laborador de críptics coneixements sociolingüístics criticava els esforços de les autoritats autonòmiques per potenciar l'ús del català en un article (en castellà i ple de faltes d'ortografia) de dia 30 de desembre de 1990.

No sabem quins títols, treballs i estudis l'avalen quan qualifica els intel·lectuals mallorquins de "sumos sacerdotes del papanatismo local". Allò que sí sabem, però, és que per referir-se al procés de normalització lingüística del nostre país utilitza una autèntica perla del refranyer castellà: "de fuera vendrán que de casa nos echarán". Uf!

També a les pàgines de DM ha aparegut més recentment (22-9-1991) un article de Miguel Nigorra Oliver. En aquesta ocasió—"con más atrevimiento que autoridad"—l'articulista posa en dubte els més seriosos estudis sobre l'origen del català de Mallorca i hi exposa la seva teoria—gens original, per cert—sense aportar proves ni dades clarificadores.

És evident que la seva "afició per la història" no ha arribat a "amor per la ciència" i menysprea sense problemes els estudis d'intel·lectuals rigorosos en el camp de la filologia i la història.

El DM, naturalment, considera oportú incloure aquests escrits en les seves pàgines encara que confonguin, encara més, els lectors mallorquins mancats d'una premsa neta i formativa. L'argument a favor de Jaime Ramon i Miguel Nigorra és, tanmateix, massa contundent: "Milloncetes del papá de Robertín" en diem de petits.

La política del DM i els seus suplementos no clarifica tampoc l'enigmàtic editorial. Tots aquests suplementos—*Història de las Baleares*, *Enciclopedia de los Animales*, suplementos d'oci...—són publicats en castellà.

La direcció pot argumentar intel·ligentment que els suplementos són editats per altres empreses, que no n'hi ha en català, que el mercat potencial no ho fa rendible...

La sorpresa em va arribar fa un parell de mesos passejant per la Rambla de Barcelona. En comprar el *Diari de Girona*, m'arribà un interessant

MAGAZÍN DE ciencias y técnica

NÚMERO 3

ABRIL 1991

- La energía eólica, viento en popa.
- Ulises, una odisea astronómica hacia el sol.
- Fructicultura con sabor tropical.
- Algo más que miel para el resfriado.
- Demografía: Importancia de la mujer en el hogar y en el trabajo.
- Física: La quinta fuerza entra en acción.
- Fax ecológico.

La energía eólica es imperecedera. El petróleo, no.

MAGAZÍN DE ciències i tècnica

NÚMERO 3

ABRIL 1991

- L'energia eòlica, a tot vent.
- Ulises, una odisea astronómica vers el Sol.
- Fructicultura amb gust tropical.
- Algunes coses més que mel per al resfriat.
- Importància de la dona a la llar i a la feina.
- La cinquena força entra en acció.
- Fax ecològic.

L'energia eòlica és inexhaurible. El petroli, no.

suplement, "Magazín de ciències i Tècnica" que és el mateix que regala el DM però en català. El suplement és editat per Creaciones Editoriales S.L. i surt en dues versions idèntiques—fotos, maquetació, contingut—, una en castellà i l'altra en català. Com és, idè, que el DM, a feina feta, també tria el castellà?

No sé si valdria la pena recordar que el *Diari de Girona* es publica íntegrament en català després d'un període bilingüe. També podríem recordar que *Girona* té dos diaris (*Diari de Girona* i *Punt Diari*), que els dos es publiquen en català i que la direcció no ha tengut por del marge de guanys ni de la resposta social. Recordam, finalment, que parlem de *Girona*, una zona rica, turística i costanera amb un important volum d'immigrants. Non comment!

No és estrany, doncs, que a *Girona* els agradi dir les coses pel seu nom. Als de DM, en canvi, els passa com devers Sineu, que veuen el gep dels altres i no veuen el seu. □

Digues que m'estimes encara que sigui mentida.
Montserrat Roig. Edicions 62, Barcelona, 1991.

JEAN SERRA

En el panorama de la literatura catalana no abunda l'edició de llibres de caire íntim, per dir-ho d'alguna manera, dietaris, memòries,... Sortosament, però, assistim en els últims anys a una creixent atenció per part d'autors i d'editorials envers aquest tipus de llibres, la presència dels quals és necessària, refrescant i enriquidora; amplien les propostes lectores, eixamplant el camp del que consideram "literatura"; de vegades, ultrapassen amb escreix l'estricta valor testimonial, esdevenint autèntiques joies literàries...

Digues que m'estimes encara que sigui mentida, de Montserrat Roig, no pertany ni als "dietaris" ni a les "memòries", però els papers que hi reuneix "són el resultat dels apunts, potser contradictoris, potser ambigus", que l'autora ha "anat fent en llibretes disperses al llarg dels anys que porto publicant novel·les i narracions". Hi parla de literatura, de la seua pròpia i de la d'altres; però també forneix aquests papers d'experiències personals assolides a partir de "les lectures, l'aprenentatge de viure i Barcelona". I són tant o més atreients i lúcides les reflexions teòriques com els fragments confessionals.

Estam davant d'un llibre molt especial, escrit amb tanta sensibilitat com intel·ligència, ple d'humanitat i tendresa. L'autora de *Els catalans als*

camps nazis de Molta roba i poc sabó o *L'hora violeta* confessa que va aprendre, "amb els anys, que ningú no pot explicar per què escriu". Però les pàgines de *Digues que m'estimes* donen testimoni fefaent que ella, com els/les grans escriptors/escriptores, sap per què escriu. Sap que l'escriptura il·lumina les zones fosques de l'existència humana i permet de recuperar l'harmonia perduda. □

A punt de maquetar aquesta col·laboració de Jean Serra sobre el darrer llibre de Montserrat Roig, tenim coneixement de la mort d'aquesta autora, apassionada per la novel·la, que ocupa un lloc destacat en la generació dels 70. No solament per l'obra literària sinó també per l'activa participació en la vida ciutadana, combatent el masclisme, militant política del PSUC, present a la Caputxinada de Sarrià i a la reunió d'intel·lectuals de Montserrat, havia format part també, com no podia ser d'altra manera, del Sindicat Democràtic d'Estudiants. Ha mort jove quan encara tenia tantes coses a dir i a fer. Ha deixat l'obra literària de les novel·les i alguns títols fruit de la tasca investigadora, com "Els catalans en els camps nazis", i una extensa relació d'articles apareguts en la premsa diària.

Deixam per a una altra ocasió la referència més detallada i l'anàlisi de la seva obra de creació. Amb aquesta nota breu EL MIRALL vol significar la importància que Montserrat Roig ha tengut en la quotidianitat literària i humana del nostre país durant el temps que li ha correspost de viure. Hem de lamentar la seva absència ja per sempre i hem d'alegrar-nos per tot allò que li ha permès ser un exemple per a molta gent. (E. M.)

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccional
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col·lectivitats

Complements: Llums

Cendrers (de peu i sobretaula)
Càixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)
Telèfon 20 98 13

CIUTAT

UCS LITERARIS

Triomf del poeta

JEAN SERRA

Triomf del present (Obra poètica 1965—1983). Francesc Parcerisas. Pròleg de D. Sam Abrams. Ed. Columna, 1991.

Una de les novetats editorials d'enguany, dins el panorama poètic català, ha estat sens dubte el volum *Triomf del present* (Obra poètica 1975—1983), que aplega quasi tota la poesia, publicada i inèdita, de Francesc Parcerisas, des del seu primer *Vint poemes civils* (on Eivissa ja és present en dos poemes) i el seu darrer *L'Edat d'Or*.

A *Triomf del present* podem llegir gairebé tota la poesia que li ha interessat "escriure al llarg de, si fa no fa, una vintena d'anys". Un volum llargament covat i molt esperat ja que es volia que aparegués en 1984, coincidint amb el quarantè aniversari de l'autor, esdeveniment postergat fins ara. Però *Triomf del present* és ja una bella realitat on els lectors de poesia en general i els fidels en particular

podem resseguir un dels itineraris poètics més personals i coherents de la poesia catalana des de Gabriel Ferrater ençà... El seu discurs clarivident i solidari —mosaic equilibrat i sintètic— projecta llum sobre uns anys —els seixanta i setanta— força importants històricament i culturalment. Perquè "en la veu del bon poeta líric —emprant paraules de J. M. Salas-Valldaura a propòsit de *L'Edat d'Or*— ressonen els crits i els silencis del seu temps".

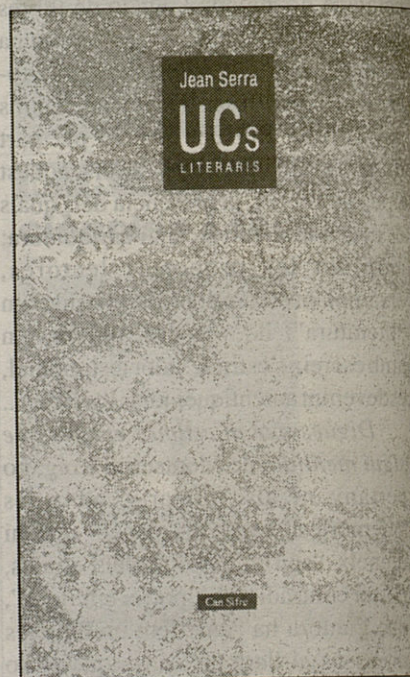
A *Triomf del present* constatem una vegada més que Francesc Parcerisas ha refet "la seva pròpia història sobrevivint al temps passat per mitjà de l'escriptura" (Joaquim Marco/Jaume Pont). Parcerisas serà sempre un poeta líric-cívil, no un poeta del realisme històric, tot i que hi ha poemes que s'hi podrien enquadrar. Parcerisas és un home que reflexiona, que sotmet a raonament la realitat personal i històrica i adopta una actitud, a partir de la qual el poeta intenta no deslligar-se d'un compromís ètic amb els altres.

Un dels valors de la seua poesia rau, creim, en aquesta sàvia manera d'escriure entorn de la intimitat (de la individualitat) bo i "banyant-se" en aigües comunitàries. el seu és un camí solidari, a d'anada i de tornada, sentint-se un home entre els altres, sense renunciar a la personalitat pròpia.

Per això trobarem en la seua poesia temàtica autobiogràfica, lirisme intimista, experiència eròtica, reflexió ètica, solidaritat universal, crítica del sistema, ressonàncies de la història, a través d'un discurs narratiu pròxim a poemes anglosaxons, a vegades amb tècnica de dietari, sempre amb un llenguatge triat i alhora planer, amb dossificacions culturals i sàvia recerca poètica o experimental.

"UCS literaris", de Jean Serra

ANTONI NADAL

Jean Serra, *Ucs literaris*, col. Arxipèlag 1, Eivissa (Edicions Can Sifre, c/ Riu Miño, 10-07817 Sant Jordi de ses Salines), 1991, 134 pàg., 14 x 21 cm, ISBN 84-87312-10-1

Des del passat mes de setembre, les eivissenques Edicions Can Sifre compten amb una nova col·lecció anomenada Arxipèlag, el primer volum de la qual ha estat *Ucs literaris*, de Jean Serra. Poeta, crític literari i col·laborador habitual d'EL MIRALL, Jean Serra ha reunit en el llibre que avui ressenyam una part predilecta de la seva feina literària dels darrers tres anys, "amb l'exercici de la qual al mateix temps que augmentava el meu gaudi de lector, esperava contribuir a la causa col·lectiva de redreçar la nostra cultura". Amb el mateix esperit, l'autor també ens participa que aquests textos teòrics responen "a una voluntat de servei, que per ventura hauré acomplert amb més fervor que eficàcia. Tanmateix no em sé estar de creure que ara el llibre també pot ser